

Vzajemna
7. Svoboda

ILUSTRIRANA KULTURNA IN DRUŽINSKA REVİJA

IZHAJA MESEČNO ~ JULIJ 1938 ~ LETO II.

SLAVNE ZGODOVINSKE LAŽI

(Po Woodovem spisu zbral I. V.)

Seneka ni bil na pol krščanski rimski filozof, ampak grabežljiv skopuh, ki je ob smrti zapustil premoženja za okrog tri milijarde dolarjev.

Sotesko Termopile, poznano iz junaške bitke in iz izdajstva Efiialta, ni branilo 300 vojakov, ampak jih je bilo najmanj sedem tisoč.

Ko je stopil Ludvik XVI., kralj Francoski na giljotino, se ni držal pogumno, kakor pišejo zgodovinarji; klical je na pomoč, se obupno branil in prosil za milost.

Diogenes, poznani grški modrijan, ni nikoli živel v sodu, kakor pravi zgodovina. Ta zgodba je vznikla iz zapiskov nekega Diogenovega življenjepisca, ki je zapisal, da bi takšen zloben človek, kakor je Diogenes, moral živeti v sodu kakor pes.

Konstantin, rimski cezar, ki je videl na nebu znamenje križa, češ, v tem znamenju boš zmagal, ni bil takšen svetnik kakor piše o njem zgodovina. Ubil je namreč svojo ženo, enega ali dva od svojih sinov in lepo število sorodnikov.

Kolumb ni postavil nobenega jajca, in se po krivici govori o »Kolumbovem jajcu«. To je napravil arhitekt Brunelleski, da bi prisilil kritike k molku, ker so ga izpraševali, kako misli podpreti kupolo florentinske katedrale.

Safo ni skočila v morje radi pregrešne ljubezni. Zgodbe o njenem življenju so laž. Bila je to ženska čistega značaja in mati mnogih otrok.

Tudi grozoviti Neron ni bil tak, kakor ga opisuje zgodovina. Njegove matere niso ubili na njegovo povelje, tudi ni igral na harfo in ne na gosli, kajti gosli so se pojavile šele nekaj sto let pozneje. Da je opeval požar Troje, ko je gorel Rim, tudi ni res. Te bajke izhajajo od Tacita in od Petronia Arbitra, ki sta bila njegova sovražnika.

Kraljica Elizabeta Angleška ni bila tako božansko mirno bitje, kakor so opisovali zgodovinarji njeno življenje. Njen temperament je bil v resnici tako ognjevit, kakor njeni lasje. Če se ji je kdo zameril, jo je pograbila taka jeza, da je pozabila, da je kraljica in dama. Bila je zadržana ženska, pretepala je komornike in jih ščipala.

Švicarske zveze ni ustanovil Viljem Tell. Tudi ni sestrelil jabolka z glave svojega sina. Njegovega imena ni najti sploh v tozadevnih starih arhivih.

Splošna gospodarska in konzumna zadruga za Gorenjsko

r. z. z. o. z., Jesenice-Fužine, Cankarjeva 3.

Prodajalne: Sava, Jesenice, Borovlje, Kor. Bela, Dobrava, Sp. Gorje, Mojstrana. — Zadrugne gostilne: na Savi v Del. domu, na Kor. Beli, nasproti postaje. — Zadrugni kino: Radio poleg Del. doma. — Delavska domova: na Savi-Jesenicah, v Sp. Gorjah!

Konzumno društvo za Mežiško dolino

r. z. z. o. z. v Prevaljah

Poštni predal št. 3. Poštni čekovni račun 12.048.
Telefon interurban št. 5. Brzovaj: Kodes Prevalje.

Osrednja pisarna in centralno skladišče v Prevaljah

Podružnice:

Prevalje, Leše, Mežica, Črna I, Črna II, Sv. Helena, Guštanj, Muta, pekarna v Prevaljah ter 7 lastnih zadrugnih domov v Mežiški dolini.

Zadruga nudi svojim članom vedno sveže blago po najnižjih cenah. Hranilne vloge sprejema centrala v Prevaljah in njene podružnice ter jih obrestuje po najvišji obrestni meri. Prodaja se le članom. Član društva lahko postane vsak.

Delež znaša samo Din 100.—.

Delavke, delavci, nameščenci, kmetje in obrtniki ter sploh vse ljudstvo, kupujte življenjske potrebščine le v svojih zadrugah!

V slogi je moč, v delu rešitev!

KONZUMNO DRUŠTVO RUDARJEV

Hrastnik, r. z. z. o. z. — Ustanovljeno 1906

Ima 3 prodajalne, zadrugno gostilno in pekarno. Član postane lahko vsak. Delež Din 100.—. Sodruzi, sodružice podpirajte Vašo zadrugo, Vaš Delavski dom.

Mestna hranilnica

v Mariboru, Orožnova ulica 2

sprejema hranilne vloge na hranilne knjižice in tekoči račun in jih obrestuje najkulantneje. Za vse obveznosti jamči mestna občina mariborska z vsem svojim premoženjem in vso davčno močjo.

Nove vloge izplačuje brez vsakih omejitev!

Telefon 20-03

Poštni čekovni račun 11.427

Ustanovljena 1862

Slovenska narodna podporna jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v SEVERNI AMERIKI. — Najboljša zavarovalnica za življenje, bolezen, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah in Kanadi. — Ima približno 50.000 članov v obeh oddelkih in blizu 635 podružnic po raznih krajih Amerike.

Premoženja nad 6.000.000 dolarjev

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S. N. P. J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

najstarejša v Jugoslaviji, priporoča svojo bogato zalogo strokovnih in zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za petje, klavir in druga glasbila. Knjige in časopise, v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz inozemstva v najkrajšem času.

Ljubljana, Miklošičeva 16 - Tel. 31-33

Izhaja mesečno. Letna naročnina din 20.— (za inozemstvo din 40.—), polletno din 10.—, posamezna številka din 2.—, za člane »Vzajemnosti« plačajo društva po din 1.50 mesečno ali din 18.— letno. Poštni čekovni račun št. 12.249. Rokopise pošiljati na: Delavska kulturna zveza »Vzajemnost« Ljubljana, Delavska zbornica, poštni predal 290. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava: Maribor, Sodna ulica 9/II.

Dve, tri o socializmu

Etbin Kristan

Nič ni čudnega, da se zadnje čase po raznih revijah množe članki o socializmu, nekateri direktno sovražni, kot smo jih že davno vajeni, drugi pa v večji ali manjši meri prijazni, včasih iskreni, včasih očitno neodkritosrčni, včasih pa enostavno zmedeni. Na tej in oni strani morja se tiskajo — opisujoči, kritikujoči, razglablajoči in svetujoči. Povodov je seveda dovolj: ruska revolucija in njene posledice, svetovna drama v Španiji, razširjanje fašizma. Največ je takih, pač skoraj vsakemu čitatelju znanih, ki učeno in globokoumno razkladaajo, da je socializem dokazal ne le svojo nesposobnost, ampak naravnost svojo nezmožnost. V njihovih argumentih ni nič novega; socializem birokratizira ves proizvodni proces, namesto strokovnjakov vodijo industrijo politiki, človeška natura se ne da uniformirati, masa je čreda, ki izgubi glavo brez voditelja — in tako dalje po stari šabloni. Pridobili so le nekoliko šlagerjev, ki zvené, kakor da bi bili novi, pa le z nekoliko drugačnimi besedami ponavljajo staro trditev, da v socializmu ne more biti svobode; sedaj pravijo, da vodi socializem neizogibno v diktaturo.

Take fraze se bodo ponavljale, dokler bo kaj kapitalizma, kaj razrednih razlik in razrednih interesov na svetu in zato ni vredno odgovarjati, na kar je bilo odgovorjeno že tisočkrat. Ampak neka druga misel se bolj in bolj pogostoma oglašja in — dasi tudi ona ni bila šele včeraj porojena — zasluži upoštevanje, ker jo izreka dosti ljudi, katerim je treba priznati, da jim svoboda, enakost in bratstvo ni prazno dekorativno geslo. Pravijo nam, da je socializem treba revidirati.

Prav imajo. Ampak da se razumemo, je treba vedeti, kaj mislijo s to besedo. Križ je namreč z našimi jeziki, da se včasih z eno besedo lahko označi mnogo različnih reči, drugič pa pet različnih besed lahko pomeni eno reč. Vsaka teorija se mora od časa do časa revidirati, to se pravi pregledati, vsaka ideja pretehtati in če se pri tem pregledovanju najde kakšna zmota ali če je kakšno novo odkritje razveljavilo stare predpostavke, tedaj je treba izpremeniti, kar zahteva novo spoznanje. Do tod bo menda vsak socialist soglašal s potrebo »revidiranja«, kar bi tudi lahko imenovali lastno kritiko in trajno paznost. Če nam tako revidiranje pokaže kakšno napako, zmoto, zastarelost, ne more nobena ortodoksnost, nobena dogmatika narediti neizogibne popravke ali izpremembe »nesocialistične«. Marx sam ni bil dogmatik in je ob neki priliki — ne v šali, ampak prav resno vzkliknil: »Jaz nisem marksist.« (Tako je odgovoril prijateljem, ki so mu razlagali, da so za njegov nauk, in povedali, kako ga pojmujejo.) To pomeni, da ni svojih naukov postavljaj za dogme. Tako so se razne podrobnosti v teku časa v socialističnih programih res izpremenile brez posebnega trušča, ker so se razmere v kapitalistični družbi izpremenile. Toda za noben važen nauk socialistične teorije se še ni pokazala potreba preklica, nobena bistvena točka socia-

lizma se ni izkazala za zgrešeno ali za praktično nemogočo.

Kljub temu prihajajo klici po reviziji, ki pomeni izpremembe, razveljavljanje, novo orientacijo. Kaj nam svetujejo?

Opustimo naj — pravijo nekateri, med njimi H. G. Wells, ki ga gotovo ne smatramo za majhnega — teorijo o razrednem boju. Prvo zmoto da smo naredili, ko smo začeli govoriti o kapitalističnem *sistemu*, katerega baje ni. Seveda, če bi se sistem moral smatrati za dovršen red z inteligentno organizacijo, bi bila taka označba zgrešena, zakaj reda je v kapitalističnem »redu« bōre malo in prav tako ni kapitalistični sistem nič kaj sistematičen. Ampak preden ga je kapitalizem porušil, je dominiral fevdalni sistem, ki tudi ni bil »sistematično« dotiran do nikakršne popolnosti. Proletarec, ki je spoznal svoj položaj v družbi, precej dobro ve, o čem se govori, kadar se omenja kapitalistični »sistem«. Socializem tudi ne trdi, da je nekoliko hudobnih kapitalistov izmislilo ta red z namenom, da bo omogočeno zatiranje delavstva. Duševno stanje bogatinov je imelo z rojstvom kapitalizma mnogo manj opraviti kot tehnika in njen razvoj, ob katerem je proizvodnja na drobno postajala bolj in bolj nemogoče. Stroj je ustvaril kapitalistični razred in mu dal tako moč, da je izpodrinil staro aristokracijo in da je družabni vpliv prihajal bolj in bolj v njegove roke. Popolnoma gladko to pač ni šlo; kdaj pa se je kakšna bistvena izprememba dosegla brez bojev in težav? Ortodoksni židje še vedno rabijo za obrezovanje kamnat nož, kar kaže, kako nerada se je kamena doba umaknila bakreni. In ostanki fevdalizma se najdejo še po vseh mogočih krajih sveta, celo tukaj na jugu.

Nekateri prijatelji bi nam radi dopovedali, da v sedanji družbi ni razredov, vsaj v Ameriki jih baje ni. Poglejte, kako se je Rockefeller povzpél iz nižin. In drugi so mu sledili. In še danes se zgodi, da se navaden »office boy« prerije do vodilnega mesta v velikem podjetju, milijonar pa propade. — Vse res! Tudi v fevdalni družbi so se go-dile take reči. Sedanji perzijski šah ni bil nikdar princ. V Afganistanu je nekaj časa — le pred par leti — kraljeval navaden gorski bandit. Ali sledi iz tega, da ni bilo fevdalnega razreda? V sodobni družbi ne govorimo o kastah, iz katerih je prehod nemogoč, temveč o razredih, ki jih lahko vidi, kdor koli ni duševno slep. Stroj, ki je ustvaril podlago za kapitalistični razred, je odgovoren tudi za moderni delavski razred. Če njega in njegovega velikan-skega razvoja ne bi bilo, bi na tisoče tistih, ki robotajo v ogromnih tovarnah, začenjalo v malih delavnicah, napredovalo od vajenca do pomočnika, šlo vandrati in bi sčasoma postajali mojstri in »neodvisni«. Sedaj pa milijoni začenjajo v tovarni, v jami, v plavžu in tam ostanejo, dokler jih ne izpodrinejo mlajši ali pa kriza. Nobena sofistika ne odpravi teh razredov, prav tako pa tudi ne odpravi boja med tema razredoma, ker so interesi obeh

V zgodnjem jutru se pripravljata orla, da zletita na lov...

kljub vsemu olepšavanju in utajevanju nasprotni in se ne dajo spraviti v soglasje. Ne da bi pripisovali kapitalistom kakšno prirojeno hudobnost; vsakovrstni ljudje so med njimi, nekateri so dobrega srca in bi radi, da bi se dalo vse gladko urediti, drugi so strastno zaljubljeni v svojo oblast, zopet drugi imajo vruga v sebi. Ampak vse to je sporedno, zakaj struktura kapitalistične družbe jih sili na izkoriščanje. Vse to je še vedno tako kakor v časih, ko je Marx začel znanstveno formulirati socializem.

Razrednega boja ne more biti konec, dokler imamo razrede z nasprotnimi interesi. *Če bi socialisti nehali govoriti o njem, ga to ne bi odpravilo in zato ni ta nasvet nič vreden.* Nasprotno se kaže, da ga je treba prav sedaj bolj naglašati in razlagati, zlasti pokazati delavcem, kakšen mora biti zanje cilj tega boja. Kakor je treba priznati, da se je v zadnjih par letih zdramila ogromna masa ameriških delavcev, ki jim je bila prej vsaka delavska organizacija tuja, tako se ne more prezreti, da je največji del te mase le na pol prebujen. Da se bojujejo za cilje industrijskih (strokovnih) organizacij, za boljše mezde, krajši delavnik, za priznanje unij, za socialno zavarovanje, je gotovo prav. Ampak dovolj ni. Tega spoznanja je še premalo in v tem je nevarnost razočaranja in obračanja hrbta vsem organizacijam, če pride prizadetim masam do zavesti, da vse, kar so dosegli, ni prineslo rešitve. Delavec zasluži dolarje, kadar dela, ampak svoje potrebščine mora tudi kupovati z dolarji; in med mezdami in cenami je neka zveza, ki se nepoučenim proletarcem še vedno zdi nekam misteriozna, zlasti ker kaže, da imajo cene vedno več vitaminov v sebi kot plače, ker vedno hitreje rastejo. Prav tako skrivnostne se jim zde »panike«, »depresije«, »recesije« in druge krize, ki prihajajo, kadar bi jih človek najmanj pričakoval. Kako naj strokovne organizacije preprečijo nezaposlenost, ki se zdi, da je nobena vlada ne zna ali ne more preprečiti? Kaj pomaga štirideseturni teden, če ni dela niti za en dan?

Da, predsednik Roosevelt prihaja z velikim novim programom javnih del. Tudi če dobi za to vse potrebne milijarde, ne bo s tem rešeno vprašanje; beda bo nekoliko pomiljena, vsaj za nekatere, kar je seveda potrebno, toda odpomoček ni rešitev. Pa še to ublaženje ne more segati daleč, zakaj denar se ne izkoplje iz tal; ustvariti ga morajo delavci, razpolagajo pa z njim seveda drugi, katerih interesi kažejo v druge smeri. In kako se branijo veleka-

pitalisti vsakega obdavčenja, vidimo vsak dan. Čuditi se ni; vsakdo se brani, če se more. Vprašanje ostane torej slej ko prej: kako rešiti te probleme? Rešiti, ne le zamegliti; trajno rešiti, ne le nekoliko odriniti.

Socialisti pravijo: preurediti družbo tako, da bo vsa produkcija služila potrebam ljudstva, da bo razpečavanje doseglo vse člane družbe in da bo kontrola proizvodnje in distribucije v rokah ljudstva. V ta namen morajo proizvodni sredstva biti last ljudstva, ki mora za to biti organizirano v celoti. V taki družbi ni razredov, torej ni razrednega boja...

In preden dokončate, zaslišite svarilo: to je treba revidirati!

Nekateri najbolj prigovarjajoči nasveti gredo tako daleč, da naj bi socialisti črtali kolektivizem iz svojih programov. S čim naj bi to nadomestili, je nejasno, ali pa, kjer je kaj jasnosti, kaže, da prihajajo sklepi iz napačnih predpostavk. Če izvajate eno razglabljanje do kraja, prihajate do zaključka, da bi se morali zadovoljiti z najvišjo stopnjo demokracije, ki je mogoča. Toda kako je resnična demokracija sploh mogoča brez gospodarske enakopravnosti in ta brez kolektivistične produkcije? Drug recept pa predpisuje proces, ki drži v državni socializem, ki je nevarno soroden — fašizmu.

Vpričo vsega, kar se godi po svetu, vpričo blufarske predrznosti fašizma in strahopetnosti buržuazne demokracije, vpričo neprenehoma naraščajoče politične in gospodarske negotovosti po vsem svetu, vpričo resne nevarnosti za vso doslej pridobljeno kulturo postaja socializem brez pridržka edino upanje človeštva. Ne seveda, da bi poizkušali napraviti nekakšno cerkev iz njega z nezmotljivostjo, z nedotakljivimi dogmami in strogo predpisanimi obredi in namesto najnaprednejše naredili novo reakcionarno silo iz njega; demokratična svoboda mora biti živa v njegovih vrstah, ampak cilj mora biti eden in jasen. In njega bojovníki morajo biti ne verska sekta, ne uniformirana armada, temveč stranka, sposobna za akcijo in pripravljena nanjo.

Če so dogodki po svetu, po deželah največjih nemirov in po krajih sorazmerne pokojnosti kaj pokazali, je to, da bo socializem najuspešnejši, če bo mogel svoje cilje doseči z demokratičnimi sredstvi po demokratičnih potih in se torej od vsega začetka ustanoviti na demokratični podlagi. Trdo delo, ampak neizogibno.

...In zvečer je zopet orlovska dvojica
v svojem gnezdu

Klic internacionale

Ob uri divjajočih viharjev na vzhodu in zapadu, ob času, ko se zbirajo črni oblaki nad vsem ostalim svetom in grozé z nevihto, kakršne še ni doživel civilizirani svet in ki bi lahko uničila vse kulturne pridobitve človeštva, je izpregovorila socialistična Internacionala in pozvala delavstvo vsega sveta na delo za svobodo, za demokracijo, za socializem. Že pred tedni, ko je postal svetovni položaj tako kritičen, da je mir visel le na tenki nitki, je izdala proglas in apelirala na delavstvo vsega sveta za obrambo demokracije in za boj proti napadalcem, ki neprenehoma kale mir, medtem ko jim velike sile vedno le popuščajo in s tem dajejo izzivalcem vso potuho, ki si je žele. Internacionala je še posebej naglašala, da je treba braniti neodvisnost Čehoslovaške z vsemi, če je treba tudi z vojaškimi sredstvi.

Z bistrim vpogledom v dejstva pojasnjuje razloge, ki so dovedli do sedanje brezprimerne svetovne krize in pri-bija odgovornost vladajočih razredov in neodločnih vlad, pa tudi ne zamolči grehov obubožanih srednjih slojev in tistih desperatnih proletarcev, ki so v svoji bedi podlegli obljubam demagoške agitacije. Slika, ki jo podaja o sedanjem položaju po svetu, ne more biti drugačna kot temna. In Internacionala je ne olepšava z nobeno potezo, z nobeno prisiljeno barvo. Toda iz nje ne izvaja obupa, ne pridiga malodušnosti. V vsej tej temi so nekatere svetle točke, ki jih slabotne duše navadno ne opazijo, a jih je treba vzeti v poštev, da bo slika pravilna. In če jih dobro pogledamo, spoznamo — kakor eksekutiva Internacionala — da ni čas za jok in stok, ampak za organizacijo, za delo, za boj.

Pred vsem izreka Internacionala občudujoče priznanje bojevnikom republikanske Španije, ki jo, kakor pravilno naglašajo, napada mednarodni fašizem. »Junaštvo španskih bojevnikov za svobodo — pravi razglas — bo med najslavnejšimi poglavji človeške zgodovine in nam najboljše jamči, da bosta svoboda in pravica zopet osvojili svet.«

Potem pošilja pozdrav iz dna srca pogumu in odporu kitajskega ljudstva v njegovem boju zoper japonske osvaja-

Delavstvu, ki se v svojih deželah bojuje za demokracijo, daje Internacionala po pravici za zgled skandinav-ske dežele, ki so s prednjačenjem socialističnega delavstva mogočno napredovale in s tem dokazujejo življenjsko silo socializma. odvisna od razmer v posameznih deželah, morajo seveda razsojati delavci sami.

Potem pa poziva Internacionala delavstvo, da v vsaki deželi, kjer je še kaj demokracije, vpliva na odgovorne kroge, da se zavedo dolžnosti vseh za rešitev svobode in miru na svetu. Obramba demokracije se mora organizirati v vsaki državi in tudi mednarodno. *Internacionala naglašajo potrebo skupne varnosti, zajamčene s skupno akcijo velikih in malih držav* in ne dela v tem nobene izjeme za nobeno demokratično deželo ne na oni, ne na tej strani oceana.

Nobenega popuščanja več diktatorjem! — kliče Internacionala, vedoč, da položaj nikdar ne bi bil mogel postati tako črn, kakor je sedaj, če bi se bila o pravem času pokazala odločnost provokatorjem in razkrilo njihovo blufanje. Mnogo je zaradi teh grehov zamujenega, marsikaj izgubljenega, a še je čas, da se ustavi agresivnost, ki sicer nikdar ne bo nasičena.

Internacionala poziva delavstvo, naj se zave svoje zgodovinske naloge, naj stopi na čelo v boju proti fašizmu, za resnično demokracijo, za popolno osebnostno svobodo, za ljudsko samovlado in za pravice v okvirju mednarodnega reda in miru.

Internacionala je v svojem razglasu označila to, kar čuti v teh težkih časih vsako svobodo in pravičnost ljubeče srce. Vsakdo mora soglašati z njo, da je prišel čas, ko mora delavstvo spoznati ogromno odgovornost, katero mu je naložila zgodovina. Če ne spozna svoje naloge sedaj in je ne izpolni, bodo zanamci morali začeti boj tam, kjer so ga pričeli naši očetje in dedi in vse, kar so oni in kar smo sami pridobili z ogromnim naporom in v težkih bojih, bodo morali na novo pridobivati, kakor da še nikdar ni bilo doseženo. Kaj štejejo nekoliko boljše plače, nekoliko skrajšani delovniki, če pade delavstvo v politično sužnost in izgubi vsako svobodo? Kar delavstvo

pridobi, mora znati braniti in edino resno zaščito mu more dati njegova politična moč. Strokovni boji prinašajo vsakdanji kruh, toda človek ne živi le od kruha in če ga mora jesti v bridkosti, mu tudi z najboljšim maslom ne tekne. Še vedno je resnično, da se noben stroj na svetu ne zgane, da ne pride niti kila premoga ali železa iz zemlje, da ne steče noben vlak, da se ne zaje nobena abeceda v glavo z močjo denarja, ampak je za vse to treba človeških rok in glav. Ukaži cekinom, naj preorjejo in posejejo polje, pa umreš od lakote, preden požene le ena bilka pšenice ali rži. Niti denar sam ne raste na drevju; njegovo vrednost

morajo ustvariti, zlato morajo preliti in prekovati pridne roke. Ogromna je moč delavstva, če se je zave in jo inteligentno porabi. Povsod lahko odločajo delavci, če se zedinijo in postavijo na svoje noge.

Nikdar ni bilo to tako potrebno kot prav sedaj in Internacionala nam jasno predočuje to važnost. Spoznajmo jo sami in ravnajmo po tem spoznanju. Težave so nas boderile v preteklosti, kdo bi se jih ustrašil sedaj, ko kliče bodočnost človeštva, ko nam svoboda ponuja prapor, da ga razvijemo!

Razred in stan

Mirko Kus-Nikolajev

Do nedavnega ni bilo važno, če so v literaturi zamenjaval pojava razred in stan. Ta zamenjava je res privedla do nejasnosti, toda posebnih zmot ni povzročila. Danes je stvar popolnoma druga. Zato je treba potegniti ostro črto med tema sociološko in politično si nasprotujočima pojmom.

Pojem razreda ima danes isti pomen, kot mu ga je določil Karl Marx. Celo meščanski liberalni učenjaki so ga sprejeli v tem pomenu. Po Marxu določa pojem razreda v prvi vrsti ekonomski položaj in interesi. Skupen vir dohodkov (kapital in delo) ustvarja razred in oblikuje razredni interes kakor tudi skupnost, ki se upira vsakemu poizkusu od zunaj (drugi razred), da bi se viri dohodkov zmanjšali. *Politični značaj razreda izvira iz gospodarskih osnov.* Meščanski sociolog Leopold von Wiese definira pojem razreda tako-le: »Razredi vežejo ljudi v relativne skupnosti, ki po približni enakosti dohodkov, izobrazbe in politične moči kažejo povezanost interesov in pojmovanje življenja.« — Wiese torej tudi priznava osnovni ekonomski značaj razreda, toda formiranje razredov smatra za nedovršene — skoraj bi rekli prehodne — tvorbe. Mi pa nasprotno v'ldimo, da so razredne tvorbe sestavni del družbe in njena bistvena lastnost. Kakor je rekel Buharin, mi vemo, da je bila družba, če izvezamemo njeno prvo razvojno stopnjo, vedno razredna.

Seveda dinamični princip Marxove sociologije kaže na razvojne stopnje, ki vodijo do brezrazredne družbe. Za Marxa so razredi rezultat določenih odnosov v proizvodnji. Čim pa bodo ti odnosi dobili nove oblike, se bodo razredi izgubili. Toda tudi za Marxa je vsa dosedanja zgodovina zgodovina razrednih bojev.

Mimogrede omenimo še značilno gledanje meščanskega sociologa Alfreda Vierkandta: »Od 19. stoletja dalje so v moderni zapadno-evropski kulturi razredi zamenjali stanove. Dalekosežno mešanje med stanovi je podrlo zunanje meje med njimi in v zvezi z drugimi okolnostmi razbilo njihovo enotnost in notranjo povezanost. Razredi, ki so stopili na njihovo mesto, družijo ljudi, ki so v prvi vrsti povezani z *gospodarskimi interesi*, nimajo pa skupnih kulturnih potez.« Ob tej priliki naj naglasimo to-le važno stvar: tudi Vierkandt naglašaja, da so razredi v moderni dobi zamenjali stanove, ali če to povemo z drugimi besedami, stanovi so izvršili svojo prejšnjo nalogo v družbi in zato prenehali.

Bistvene za stanove v zgodovinskem smislu so stalne in tesno omejene pravice. Značilni so za fevdalno državo. Meščanska revolucija pa jih je uničila in postavila nove

socialne in ekonomske okvire. Za razrede v novi meščanski družbi niso značilne pravne, ampak kakor smo že rekli, gospodarske oblike. Marx jih celo ne omejuje po višini dohodkov ali imetja, ampak po načinu *udejstvovanja v gospodarstvu*, ki odreja položaj človeka v družbi. Že iz tega vidimo, da so stanovi in razredi po svojem položaju in po svoji vsebini popolnoma si nasprotujoči družabni pojavi.

Nasprotje med stanom in razredom prikazuje tudi znani meščanski ekonomist Werner Sombart: »Stanovi so skupine, ki temeljijo na življenjski skupnosti in ki so organsko včlenjeni v družbo. Razredi so pa skupine, ki so s skupnimi interesi mehanično povezane z določenim gospodarskim sistemom.« Drugje zopet pravi: »Ako je stan organski del *narodne skupnosti*, je razred mehanični sestavni del *družbe*.« To Sombartovo tolmačenje je zelo važno. S tem, da se poudarja, da je stan del narodne skupnosti, je stvarno obnovljena stanovska (korporativna) ideologija, ki je danes v polnem razmahu. Ker so stanovi obenem tudi organsko povezani s skupnostjo in ker je njihov okvir pravno odrejen, navadno tudi harmonično delujejo in vežejo vse sestavne dele skupnosti v popolno enotnost. Po Othmarju Spannu oblikuje stanove duh in smoter, ki obenem tudi določa način gospodarstva in dela.

Razredov, oziroma natančneje povedano, oblikovanja razredov ne povzročajo specialni elementi določene skupnosti, ampak so rezultat določenih produkcijskih odnosov (kapitalizacije). To pomeni, da imajo *stanovi nacionalen, a razredi mednarodni značaj*. Tudi ta moment je treba poudariti, ako si hočemo jasno predstavljati razliko med stanovi in razredi, kakršni so v današnji družbi.

Stanovska ideologija kot ideologija družabne harmonije je postavljena danes kot nasprotje razredni ideologiji, ideologiji borbe in družabnega obračuna. Toda to ni odločilna stran karakterizacije. Načelo stanovskega pojmovanja družbe je v bistvu *konservativno* in zahteva *trajnost* postavljene družbene organizacije, ker izhaja s stališča, da zamorejo biti stanovi stalne družabne vrednote. Razredi pa temeljijo na načelu *razvoja*: Družabne oblike se menjajo, kakor se izpreminjajo gospodarski odnošaji. Vsebina razreda je revolucionarna in progresivna. Stanovi pa so izraz konservativnosti. Toda to ne pomeni, da so brez borbenosti. Obstojata tudi revolucionarni konservativizem, ki se upira mehaničnemu napredku, ker hoče obdržati organsko povezanost narodne skupnosti. Mnogi ideologi stanovske države so proti pretirani industrializaciji (Otto Strasser), ker mislijo, da ta razbija skladnost skupnosti.

Topol je cipresa Srednje Evrope

Kakšen je odnos delavca do stanovske ideologije? Ali je sprejemljiv za njo? Ali so delavci kot množica, kot celota progresiven element, ali je le delavski razred kot pojem nosilec zgodovinskega prodora? Zanimive so misli Konrada Heidenau. Zanj je proletariat »nosilec napredka, zgodovinski okvir, v katerem se človek-delavec kreta, kakor zahteva nov položaj v družbi, v katerem prejema nove posebnosti. Njegova važnost temelji vedno bolj na kvaliteti, a ne na masi.« Dejstvo je, da je povprečen delavec v svojem bistvu konservativen. Ne mara izpremembe družabnih oblik. Njegov socialen protest proti krivicam le redko seže čez fiziološki (materialni) okvir. Če je tem potrebam zadoščeno — četudi na minimalen način — se povprečni delavec pomiri tudi z družabnim redom. Sama lakota pa ni bila nikdar motor zgodovinskega dogajanja, ampak je bila to vedno duhovna napetost, usmerjena k določenemu idealu. Nosilci te duhovnosti pa so bili vedno

manjšina, — avantgarda, elita, — ki so s svojim navdušenjem potegnili za seboj indiferentne in celo pasivne množice. Povprečni delavec se lahko v stanovsko organizirani družbi prav tako znajde kot obrtnik, uradnik ali pripadnik svobodnega poklica. Mogoče celo bolje, ker je manj kritičen in postavlja družbi male zahteve. Samo nosilci aktivističnega socializma lahko opazijo nevarnosti, ki grozé družabnemu razvoju radi trmoglavosti in krutosti stanovskega pojmovanja. Njihova dolžnost je, da pritegnejo množice, toda ne le v imenu kruha, ampak v imenu višjega družabnega ideala.

Korporativna, stanovska država je zavora družabnega razvoja, ker onemogoča svoboden razvoj družabnih sil, ker jih veže nacionalno in internacionalno. Socialistični prodor pa stremi za oblikovanjem velike družabne skupnosti dela, ki mora seči čez male družabne grupe z omejenimi in privilegiranimi stanovi.

Rojstvo delavske revije

Ivan Jontez

Lanskega avgusta je v največji slovenski naselbini v Zedinjenih državah ameriških, v Clevelandu, Ohio, izšla prva številka »Cankarjevega Glasnika«, mesečnika za leposlovje in pouk — za slovenske Amerikance važen dogodek. S tem je bilo kronano z uspehom požrtvovalno prizadevanje naših naprednih delavcev in žen in zamašena je bila občutna kulturna vrzel. Ker ne dvomim, da je ta dogodek vzbudil tudi zanimanje sodrugov v stari domovini, bom v naslednjem podal kratek opis spočetja in rojstva naše nove revije, »Cankarjevega Glasnika«, upajoč, da bom s tem ustregel čitateljem sodružne »Vzajemne Svobode.«

Slovenci v Ameriki smo bili brez slične publikacije, odkar je 1927. l. prenehal izhajati leposlovno-poučni meseč-

nik »Čas«, ki ga je izdajal bivši Clevelandčan Frank Kerže. Vzrokov, da je moral »Čas« umreti, je bilo več, poslednji udarec mu je pa prizadejala preselitev v Ljubljano, kjer se njegovi novi sotrudniki niso znali približati miselnosti in čustvovanju našega človeka v Ameriki, kateremu ga je to popolnoma odtujilo. Naročnikom je bilo žal, Keržetov »Čas« so imeli radi, saj se ga še zmirom spominjajo, ali za prenovljeni »Čas« se niso mogli ogreti. Tako smo ostali brez vsake leposlovne revije.

Nastala je vrzel, ki smo jo občutili bolj ali manj vsi: prijatelji preminulega »Časa«, še bolj pa maloštevilna bratovščina samoukov, ki so bili prevzeli nalogo, pisati za našega izseljenca v njegovem domačem jeziku. Baš tista leta se je ta bratovščina za naše razmere precej pomno-

žila: Ivanu Molku, pesniku Ivanu Zormanu in drugim so se pridružili Anna P. Krasna, Katka Zupančičeva, Milan Medvešek in drugi. Poleg teh je pa zadnjih vrsto let v skritem kotu Michigana počivalo zgovorno, prepričevalno pero Etbina Kristana, ki ga je boj za skromen obstanek oropal časa za literarno delo.

Ne rečem, da nismo imeli kje odložiti sadov svojega prizadevanja s peresom. Imeli smo »Prosveto« in »Proletarca« (brez malega vsi slovenski literarni delavci v Ameriki se prištevamo k idejni skupini, ki jo zastopata ta lista), dalje »Mladinski list« in delavski »Ameriški družinski koledar«, zadnjih pet let pa še »Majski Glas«. Toda prva izmed omenjenih listov, vsled njenega dnevno-političnega značaja nista bila primerna časopisa za objavljanje boljših izvirnih del. Nihče se rad ne trudi s peresom, da bi sad njegovega prizadevanja dan ali dva po objavljenju izginil na smetišče, kar je usoda dnevnega časopisa. »Mladinski list«, kot mladinska publikacija tudi ni mogel zamašiti te vrzeli. »Družinski koledar« in »Majski Glas« se pa tiskata samo enkrat na leto in njun obseg je omejen.

SNPJ je pred leti napravila poskus s »Književno Matico«, ki se je pa ponesrečil, v prvi vrsti zato, ker so ljudje, ki so jo upravljali, precenjevali nakupno silo na našem knjižnem trgu, kar je prineslo precejšnjo denarno izgubo in povzročilo prezgodnjo smrt te ustanove. Več sreče je bilo s »Prosvetno Matico« Jugoslovanske socialistične zveze, ki še vedno vrši svoje delo. Ali ta ustanova lahko izda le po eno knjigo na leto in še to večinoma ponatise iz »Proletarca« ali v starem kraju založene knjige. Več ne more storiti, kajti naš knjižni trg v Ameriki, ki ni bil nikoli velik, se je zadnjih deset let, pod pritiskom slabih časov in vsled vedno večje umrljivosti med našimi izseljenci tako skrčil, da se zdaj ne bi več izplačala izdaja kakršne koli knjige.

Nekateri posamezniki so poskusili s samozaložbo. Ivan Zorman je tako izdal štiri zvezke svojih pesmi in zvezek prevodov slovenskih pesnikov (»Slovene (Jugoslav) Poetry«, 1928), pred dvema letoma je pa poskusil svojo srečo na enak način tudi Ivan Zupan s svojimi pesmimi. Ali jaz dvomim, da sta pokrila stroške izdaj. Toda večina izmed nas ni mogla napraviti niti takega poskusa, ker nismo imeli potrebnih denarnih sredstev.

In tako smo si vroče želeli: »Ko bi imeli vsaj skromno mesečno revijo...« Ali vse je kazalo, da se ta naša želja ne bo uresničila.

Ko sva 1930. l. z Molkom govorila o tem, je on menil: »Razmere so proti takim podvigom... Kje boš našel denar, naročnike?... Prepozno za take stvari med nami...«

Tudi meni se je tako videlo. Toda želja je ostala.

Pred nekaj leti sva govorila o tej stvari z milwauškim rojakom Frankom Novakom, ki je potem začel kovati načrte za uresničenje naše želje. V mislih je imel napol leposlovno in napol turistično mesečno revijo, katero je upal vzdrževati z oglašanjem raznih turističnih in letoviščarskih resortov itd. Toda Novak je umrl, preden je mogel doživeti razočaranje, ki mu nedvomno ne bi bilo prihranjeno, ker časi so minuli, ko je posameznik lahko uresnil kaj takega.

Kar se mene tiče, sem na stvar »pozabil«. Potem sem se seznanil z najmlajšim članom naše bratovščine, Milanom Medveškom. Z njim sva ponovno načela to vprašanje. Ali vsi načrti, ki so se porodili, so morali splavati po vodi. Vprašanje: »Kje dobiti denar za tak poskus?« je bilo pečina, ob kateri se je razbilo sproti vsako upanje. Petičnejši ljudje se ne zanimajo za take »nepraktične« podvige, ki ne nosijo dividend v dolarjih; da bi se vzbudilo zanimanje za to stvar v širši javnosti, se je pa zdelo nemogoče.

Sredi 1936. l. je pa povsem nepričakovano zasijal žarek upanja. Boj zaradi Cankarjeve sohe, ko jo je bila poslala v Cleveland Ljubljana, tu so jo pa dobili v roke kler-

ikalci, organizirani v skupini »Jugoslovanski kulturni vrt«, je bil na višku. Toda klerikalci, pod vodstvom tajnika omenjene organizacije, Jožeta Grdine, niso hoteli nič slišati o zahtevi naprednih clevelandskih društev, združenih v »Akciji za postavitve Cankarjevega spomenika«, da bi jim prepustili soho, ki so jo ta društva zahtevala, češ, slovenski klerikalci niso imeli ene lepe besede za Cankarja dokler je živel in delal, zato bi bila grda farsa, če bi mu zdaj, ko je mrtev in ne more protestirati, odkrili spomenik. In ko je »Akcija« naposled uvidela, da imajo klerikalci gluha ušesa, ji je bilo dovolj te farse in rodilo se je vprašanje:

»Kaj zdaj? Sohe nam ne dajo, prisiliti jih k temu ne moremo... Ali smo se organizirali zaman?«

Pa so se nekateri oglasili:

»Ni se nam treba raziti, dokler nimamo ničesar pokazati! Če nam klerikalci nočejo prepustiti sohe, naj jo pa imajo, Cankarju to ne more škodovati, mi pa lahko počastimo njegov spomin po svoje!«

Zastopniki društev so prisluhnili in pritrdili: »Pametno in pošteno povedano! Ali kaj storiti?«

Odgovora še ni nihče vedel. Zalotilo nas je bilo nepripravljene. In tako smo se razšli z obljubo, da bomo o stvari razpravljali na prihodnji seji.

Kmalu po tistem sta se oglasila pri meni ss. Milan Medvešek in Jože Šircl ter mi svetovala, da bi »Akciji« predlagal ustanovitev delavske mesečne revije. »Zdaj je čas za to!« sta argumentirala. »Ljudje hočejo nekaj storiti in to je nekaj dobrega, nekaj, kar bo vsem koristilo. In Cankarju se bomo s tem lepo oddolžili!« In po daljšem upiranju, ker sem pač imel svoje pomisleke in zelo malo vere v uspeh, sem se jima naposled podal.

Toda druga seja je bila deljenega mnenja. Pojavil se je namreč še en predlog — da bi zbrali denarja za financiranje biografije Ivana Cankarja. Predlagatelj je bil Vatro J. Gril, urednik »Napredka« (uradno glasilo Slov. svobodomiselne podporne zveze). Odločitev je bila podana šele na drugi seji, ko je g. Gril umaknil svoj predlog, nakar je bilo z veliko večino zastopnikov društev sprejeto, da se »Akcija« reorganizira v odbor za ustanovitev revije, Cankarju v spomin. Ta nova organizacija si je kmalu potem izbrala ime *Cankarjeva ustanova* — predlagal ga je V. J. Gril — in šla na delo, da uresniči svoj program: idejo napredne delavske revije. Tej reviji je v naprej določila ime *Cankarjev Glasnik*, ki je bilo kompromis med »Svobodno Mislijo« in »Hlapcem Jernejem« in drugimi nasvetovanimi imeni. Vrata v novo ustanovo so bila odprta vsem naprednim društvom in posameznikom, ki so se strinjali z njenim programom. Vsak član plača 10 centov pristopnine, ki se steka v ustanovni sklad revije. Dobiti je treba tisoč v naprej plačanih naročnikov, preden se začne izdajati revija. Tako smo sklenili.

Stvar je povzročila v naši javnosti troje različnih odmevov: del našega naprednega življa se je takoj ogrel za našo idejo; neverni Tomaži so skeptično odmajevali z glavami, češ, škoda truda, iz te moke pač ne bo kruha, tisti časi so minuli; klerikalci so pa zagnali krik: »Nov brezverski list se ustanavlja, da bo pobijal sveto vero in udrihal po katoličanih!« kakor bi ne bilo za pametne ljudi pod širnim nebom važnejšega in hvaležnejšega opravka od »pobijanja« vere in spotikanja ob ljudi, ki verjamejo nekaj, česar drugi ne verjamejo! Neki frančiškanski pater se je celo zasmehljivo obregnil ob naše podvzetje ter ga imenoval — »krst brez deteta«...

Naši napredni delavci in žene, ki so ustanovili novo organizacijo, se pa niso dali oplášiti in odvrniti od začrtane poti. Vedeli so: dete je spočeto in ko pride čas za to, se bo rodilo in potem krepko raslo, ker smo hoteli, da se to zgodi. Hoteti je treba! In so šli na delo: po delu v tovarni ali doma, ob večerih so iskali naročnikov novi reviji, na sejah priporočali, da se da podpora novoustanovljeni organizaciji itd. Potem so prirejali razne prire-

V tej številki prinašamo še nekaj slik s proslave 60 letnice čehoslovaške socialne demokracije v Pragi ob binškošnih dneh

Zgodovinski vpogled o razvoju in delu stranke od njene ustanovitve do današnjih dni

ditve v ta namen, ki so vzele mnogo časa, dela, pa tudi marsikateri dolar. Toda naš človek je že takega kova: kadar se zavzame za neko stvar, ne odneha, dokler ne doseže cilja!

»Krst brez deteta?« Kako pobožna želja!...

Eno najvažnejših vprašanj je bilo v začetku: Kdo bo urednik nove revije? Tedaj smo se domislili, da živi nekje v Michiganu mož, ki bi bil kot nalašč za to delo: Cankarjev sodobnik in tovariš, Etbin Kristan. In ne da bi ga vprašali, smo rekli: Etbin Kristan bo naš urednik! Nasprotniki so sicer to priliko porabili za novo kopičenje prav tako neumnih kot krivičnih predsodkov proti Etbinu Kristanu, skušajoč s tem škodovati naši stvari, toda naši napredni delavci in žene, ki so poznali E. Kristana in njegovo delo, se niso zmenili za klevete ter še z večjim veseljem agitirali za »Cankarjev Glasnik«.

Kot sem že omenil, so bili ustanovitelji Cankarjeve ustanove in s tem »Cankarjevega Glasnika« naši napredni delavci in žene. Odborniki, člani in društveni zastopniki, vsi so delavci. Prvi in doslej edini predsednik organizacije, Louis Kaferle je avtni delavec; podpredsednik, V. J. Gril, je bivši tiskarski delavec; prvi tajnik Milan Medvešek je strojni delavec, sedanji tajnik Louis Zorko je tudi delavec, sedaj pri W. P. A. (zvezna javna dela), blagajnik Joe Frančeškin je kamnosek, pa drugi odborniki: Feliks Štrumbelj, Anton Skapin, Frances Candanova, Agnes Kalanova in drugi, vsi delavci in delavske žene. Pa pravijo, da se delavec ne zanima za kulturne stvari!

Izmed poedincev si je pa največ prizadeval za Cankarjevo ustanovo njen prvi stalni tajnik, Milan Medvešek, ki je prevzel to delo jeseni 1936. l., ko je pisec vsled zaposlenosti drugje odstopil kot začasni tajnik. S. Medveška je čakalo mnogo napornega dela, treba je bilo urediti knjigovodstvo, pisati apele in prošnje na javnost in društva, skrbeti za prireditve, iskati naročnikov itd., itd. To delo je moral opraviti, kakor večina ostalih odbornikov, po delu v tovarni, ob večerih in nedeljah. Toda Milan je bil navdušen za stvar ter delal za njo kot konj. Vsled tega je bil neprecenljiva pridobitev za mlado organizacijo.

Prizadevanje vseh skupaj je pa kronal uspeh, ko je lani v avgustu izšla prva številka »Cankarjevega Glasnika«. Dete je prišlo h krstu! In zasmehovalci so se morali vgrizniti v jezik, neverni Tomaži pa priznati, da so pozabili računati z dejstvom, da smo hoteli uspeti. Obenem smo se pa s tem tudi dostojno poklonili spominu našega velikega prijatelja, Ivana Cankarja.

Ali smo bili tega veseli? To vprašanje se sliši, kakor če bi vprašali kmeta, ali ga veseli, da je bil njegov trud poplačan z obilno žetvijo! Vsakega delavca veseli, kadar

vidi pred seboj sad svojega dela — sad, ki je bil vreden njegovega truda.

Pa pomen »Cankarjevega Glasnika«? Naš delavec je z njim prepričevalno pokazal, da se živo zaveda potrebe po izobrazbi in hrepeni po lepših stvareh kot mu jih nudi tovarna in vsakdanje življenje. Obenem je s tem pokazal, da ima trdno voljo, ustvariti si pogoje za lepšo bodočnost.

Drugič je »C. G.« zadelal občutno vrzel, ki je zijala v naši kulturni zgradbi. Revija, kakršna je »C. G.«, nam je bila nujno potrebna — ne samo tistim, ki pišejo za našega delavca, temveč nam vsem. So potrebe, katerim dnevni tisk ne more zadostiti.

Velika zasluga »Cankarjevega Glasnika« — zasluga ljudi, ki so ga ustanovili — je tudi, ker je omogočil Etbinu Kristanu, da se je zopet posvetil pisateljevanju, da nam more zopet deliti biser iz svoje bogate zakladnice izkušenj, visoko razvitega čuta za vse dobro in lepo in neomahljive vere v bodočnost, v vstajenje izmučenega človeštva. Kdo ve, ali bi nam kdaj mogel dati vse to, da mu niso omogočili tega naši napredni delavci in žene, z ustanovitvijo »Cankarjevega Glasnika«? Saj tam v Michiganu ni utegnil, podnevi in ponoči sta z zakonsko družico izmenoma stregla gostom v njuni skromni gostilnici, ki ju je za silo preživljala, vmes pa je bilo časa komaj za potrebni počitek, za pisateljevanje ga ni ostalo nič. Da je ostal tam, bi se prav utegnili zgoditi, da bi ga prej za zmirom izgubili, preden bi nam bil mogel spet kaj napisati.

Ustanovitelji »Cankarjevega Glasnika« in vsi ostali naši delavci in žene, ki so na kakršenkoli način pripomogli do uspeha tega podvzetja torej niso le samim sebi napravili velike usluge, temveč vsemu slovenskemu delovnemu ljudstvu.

Prav nič ne dvomim, da bi bil sam Ivan Cankar vesel njihovega dela, da mu je bilo dano živeti tako dolgo.

In bodočnost »Cankarjevega Glasnika«? Vsaj eno desetletje lahko še vzdrži, takšen kakršen je zdaj, t. j. pisan v slovenščini, potem ga bo pa lahko prevzela naša mladina, kar. upajmo, da se bo zgodilo. Toda boj za obstanek najbrž ne bo lahak, treba bo mnogo neplačanega dela od strani članov, naročnikov in sotrudnikov in marsikatero žrtve v času, energiji in tudi denarju. da se bo stvar vzdržala. In edino plačilo za vse to bo samo zavest, da so pomagali ustvariti nekaj potrebnega, dobrega in trajno vrednega.

Mislím, da se zavedajo, da je taka zavest največje in najvišje plačilo, ki ga človek more biti deležen za svoje prizadevanje. Mar bi se drugače hoteli truditi za take in tisoč sličnih stvari. namesto da bi počivali in šli za razvedrilom? Mislím, da ne.

G O S P O D A R

Drama v štirih dejanjih. — Spisal Etbin Kristan.*)

O s e b e:

Peter Jeklenec, veleindustrijalec.

Marta, njegova žena.

Olga, njiju hči.

Alma.

Anton Zimše, Jeklenčev poslovodja.

Franjo Bojček,

Ilija Medović,

Martin Štork, mali podjetniki.

Slavoj Remšek, delavski tajnik.

Tugomir Pelin, narodni poslanec.

Srečko Sirc, častnikar.

Filip Rožina, Jeklenčev uslužbenec.

Žan (Ivan Golaj).

Dr. Ročan, zdravnik.

Gosti.

S e d a n j o s t.

P r v o d e j a n j e.

Mala sprejemna soba v Jeklenčevi hiši. Desni zadnji vogal je zaokrožen; tam so velika steklena vrata na balkon. V zadnji steni dvoja velikih oken, skozi katera se vidi na vrt s starim, košatim drevjem. Glavni vhod je na levi. Na desni so vrata v druge sobe. Pohištvo ni povsem novo, toda vsa oprema je ukusna, kakor pred svetovno vojno v hišah, v katerih je gospodinjala čisto lepoto ljubeča žena. Zavesa, preproge, aranžma slik, skulptur in pohištva, vse priča zmisel za stil.

Peter Jeklenec, Franjo Bojček, Ilija Medović in Martin Štork sedé. Štork skoraj ves čas kadi cigarete.

Bojček: In tako nam gotovo priznate, da se mora stvar kako spraviti v red. Prišli smo s polnim zaupanjem.

Štork: Hm...

Medović: Namreč, nič trdih besed ni treba. Zgodila se je pomota, ki se mora popraviti, da ne postanemo njene žrtve.

Jeklenec (*si prav polagoma prižiga smotko. Ostali molče pričakujoč, da izpregovori.*)

Bojček: Kaj pravite vi, gospod Jeklenec?

Jeklenec (*kakor da je začuden.*) Jaz? O, pričakovali ste, da vam jaz kaj povem?

Medović: To... Naravno!... To je vendar namen našega prihoda.

Jeklenec: Zaradi tega ste prišli? ... Škoda, škoda. Pa kaj, gospodje, naj bi vam jaz povedal? Kaj bi vam mogel povedati?

Bojček: Gospod Jeklenec! Uvažujte naš položaj. Nisem posebno občutljiv človek in navadno prenesem marsikakšen pik in vščip, toda kadar gre prav za obstanek...

Jeklenec: Jaz govorim resno, gospod Bojček.

Štork (*vstane*): Nikar se ne igravimo slepih miši. Prav do nas razumete gospod Jeklenec, in kar nam imate povedati, je lahko povsem kratko. Jaz bi postavil vprašanje tako: Ali je bila vaša volja, da nas opeharite, ali ne? (*Pogleda Jeklenca, potem začne hoditi po sobi.*)

Medović: Ne tako, ne tako.

Bojček: Ti se razburjaš. — Gospod Jeklenec, Justitia Regnorum Fundamentum. Tudi vaše kraljestvo bo na podlagi pravičnosti uspevalo in cvetelo.

*) To svojo najnovejšo dramo nam je poslal s. Etbin Kristan iz Amerike po sodruhu Zajcu. Ker je program CD že določen, jo bomo priobčili v »Svobodi«. Sodrugi naj shranijo vse številke, v katerih bo izhajala, posebno dramske odseke opozarjamo na to. Doslej so to dramo uprizorili samo v Ameriki in naslovno vlogo Jeklenca je igral sam Etbin Kristan kljub svojim sedemdesetim letom.

Jeklenec: Saj niste prišli z namenom, da bi mi dajali nenaročene nauke.

Medović: Ne, ne. Kaj bi vi potrebovali naukov od nas?

Bojček: Da nas rešite negotovosti, želimo. Da preženete moro z naših prs.

Jeklenec: Jaz naj bi torej bil vaš angel varuh. Toda naloge mojega življenja so na vse drugačnem polju.

Bojček (*z manjšim zaupanjem, kakor v začetku*): Gospod Jeklenec, tri mesece smo razpravljali o tej kupčiji. Toliko smo govorili in računali, a nikdar ni bilo besede o zemljiških in vodnih pravicah. Vse to je prišlo v pogodbo brez dogovora, torej po pomoti, ki jo je najbrže zagrešil vaš odvetnik.

Jeklenec: Ali pa moj pisar nemara? Gospodje, to je vse zelo čudno. Moj odvetnik je napravil pomoto... To se mu ne bi izplačalo. Vse to nima ne repa, ne glave. Saj ste vendar imeli dovolj prilike, da bi bili prečitali spis, preden ste ga podpisali. Skrival ga nisem.

Štork: Skrivali ga niste! Ha! — Prav tako je bilo, kakor da ste ga res skrivali. Predobro ste vedeli, da nihče izmed nas ne najde poti skozi labirint skrivnostnih pravnških fraz. »Imeli ste priliko, da bi bili prečitali spis.« Prav tako bi lahko čitali kitajščino. Mi smo se zanašali na to, kar ste nam bili govorili.

Jeklenec: Ako ne razumem kitajščine, si najamem človeka, ki jo zna. Nimate se kaj pritoževati. V pogodbi je vse, o čemer smo se domenili, le da je natančno in določno.

Medović (*v očitnem strahu*): Gospod Jeklenec, ako bi bilo tako, bi mi bili sedaj prav ob vse. Nikjer nimamo nič več svojega. Na to ste pozabili.

Jeklenec: Cena vam je bila izplačana in sprejeli ste jo.

Štork: Cena?! — Plačali nam niste petine vrednosti. Pogajali ste se za polovico, ugrabili ste vse.

Bojček: Štork, Štork, tega nismo hoteli.

Jeklenec: Ne motite gospoda Šterka. Gospodje, ako se kesate, mi je žal, toda prepozno je. Dokler niste sprejeli cene, je bil čas za umikanje.

Bojček: Toda, gospod Jeklenec. Zamislite se v naš položaj. Do tega trenutka, lahko bi se reklo, smo bili gospodarji na svojem, in kar nenadoma nismo nič.

Jeklenec: Gospodarji? ... Ne, gospodje. Posestniki ste bili, gospodarji nikdar. Zato ste morali odstopiti, a jaz vam pokažem, kaj je gospodar.

Štork: To je prav vam podobno. — Lahko bi si mislili in si prihranili to romanje Najprej prevara, potem roganje. Kdo bi bil tak mojster, kakor Jeklenec?

Jeklenec: Ali ne mislite, da je škoda časa, gospod Štork?

Štork: Ne skrbite za moj čas, gospod car. Sedaj je vseeno, kako ga zapravim... Vi nam pokažete, kaj je gospodar. Ha! Domišljujete si, da je v vaši duši taka sila, da se mora vse tresti, kadar zagrmite, in plaziti pred vami, kadar ostro pogledate. Gospodar! Jaz vem, kaj to pomeni v vašem jeziku. Pred nami so bili drugi speljani na podoben način na led, in se niso upali drugega, kakor stokati in godrnjati. In nam se ni niti zasanjalo, da bi se moglo tudi vam zgoditi kaj takega!... Ha, to je bil naš greh, in dosti drago ga poplačujemo. Toda jaz ne bom ne godrnjal, ne stokal.

Jeklenec: Dobro. To mi ugaja. Ampak, če bi slučajno mislili začeti pravdo, bi se res zgodilo, da vam ne ostane nič, zakaj pogodba drži z vsako piko in vejico. Če ne verjamete meni, vprašajte svojega odvetnika.

Medović: Kaj bi hodili okrog odvetnikov in sodišč, gospod Jeklenec, in dajali ljudstvu slab zgled?

Jeklenec (z ironskim posmehom): Bili ste že pri odvetniku. In povedati vam je moral, da ni vredno trkati na sodnijska vrata. Čemu trkati na moja?

Bojšek: Gospod Jeklenec, v naših časih, ko se širi duh družabnega upora, se mi zdi zelo nevarno uničevati skromne samostojne eksistence...

Jeklenec: Naš čas in njegov duh, gospodje, pojde po potih, katera mu začrtajo močni. Jaz se ne bojim punta. Storil sem vam le dobre, ko sem vas odstavil z mesta, kjer bi prej ali slej prišli med dva kamna in bili zdrobljeni.

Štork: Kakšen dobrotnik!

Medović: Gospod Jeklenec!

Jeklenec: Ali je še kaj?

Medović: Nič, nič, gospod Jeklenec. Le prosimo vas, prosimo...

Štork: Jaz ne.

Jeklenec: Ne tega, gospodje. Ne bi rad izgubil spoštovanja.

Štork: Spoštovanja!

Jeklenec: Da. Kadar se igrate gospodarja, ste otroci. Sicer so pa v vas lastnosti in sposobnosti vredne spoštovanja. In ker ste že tukaj, bi se lahko pomenili prav o tej stvari.

Bojšek: O kakšni stvari?

Medović: Preden zaključimo svojo zadevo?

Jeklenec: Ta je zaključena. Imam pa predlog... in če me izvolite poslušati... Moja podjetja so se, mislim, znatno povečala.

Štork (posmehljivo): Ni mogoče!

Jeklenec: Potrpite. Tudi vi, gospod Štork. Vaše tehnično znanje, vaše delovne sposobnosti, gospodje. Tako imam za vas mesta, na katerih se vaši talenti lahko uveljavijo. To je moja ponudba in moje vabilo, gospodje.

Medović: Pa da postanemo služabniki, kjer smo bili lastniki?

Jeklenec: Pozabite na to, kar je bilo, saj ni bilo mnogo vredno. Večji gospodje boste v moji službi, nego ste bili, ko ste si domišljali, da ste gospodarji.

Bojšek: Bridko je to, gospod Jeklenec.

Jeklenec: Preudarite. (Pozvoni). Ne bo vam treba še enkrat reči, da ste kupili mačka v vreči. Pogodbe, ki vam jih sedaj ponujam, so enostavne. Lahko jih preučite in analizirate, da vam nobena črka ne ostane nejasna.

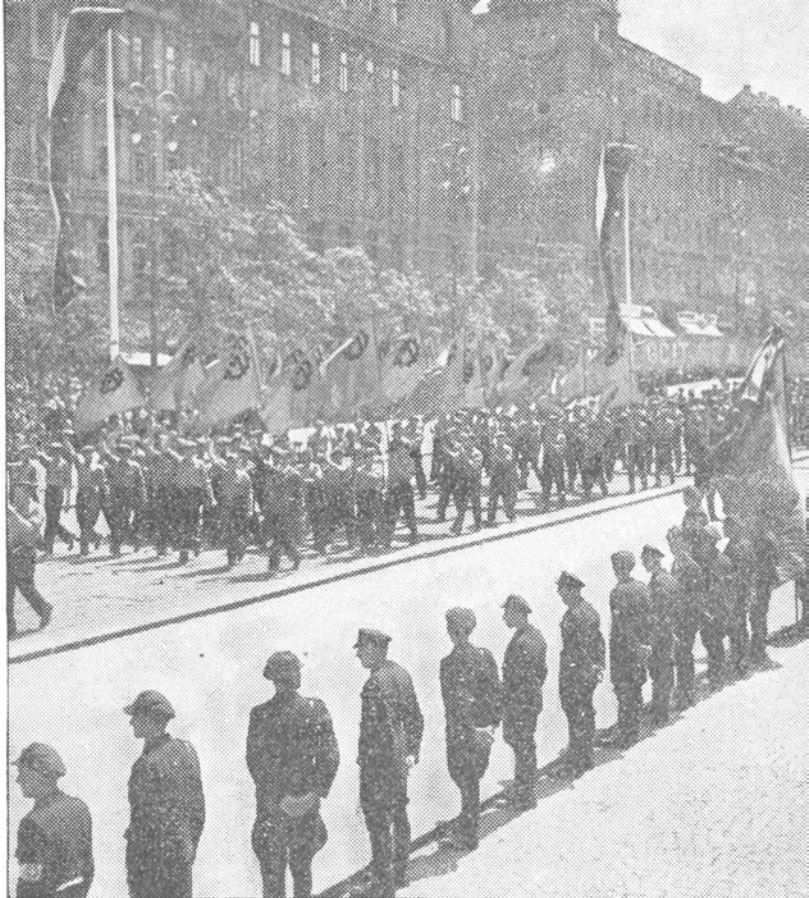
Žan (vstopi in se pokloni brez besede).

Jeklenec: Prosim gospoda Zimšeta za pogodbe, on že ve, katere, in za Terzinov načrt.

Žan (se pokloni in obrne).

Jeklenec: Da, pa kave nam prinesite.

Žan (se vnovič pokloni in odide).

Mimo tribune koraka skupina praporov

Jeklenec: Ne vem, kako vi sodite o kavi. Jaz jo pijem rad zelo črno, zelo močno. Doktor Ročan me hoče tiranizirati, češ, da škoduje mojemu zdravju.

Jeklenec (vstane, prinese smodke in jih ponuja. Bojšek in Medović se poslužita).

Štork: Hvala. Jaz sem vaju cigaret in najrajši kadim svoje.

Jeklenec: Ako vam je prav, gospodje, ostanite tukaj, preglejte pogodbe, pomenite se, in potem mi poveste, kako sodite.

Bojšek: To nas naposled nič ne obvezuje.

Jeklenec: Razume se, da ne.

Štork: Kar se mene tiče, mogočni gospod, me lahko kar izpustite iz svojih računov. Tako hudo mi še ni, da bi moral stopiti pred ogledalo in se sam oklofutati za vašo zabavo.

Žan (odpre vrata in pripelje voziček s kavo in posodo. Ko to namesti, se pokloni): Gospod Zimše pride takoj.

Jeklenec: Dobro.

Žan (se vnovič pokloni in odide).

Jeklenec (toči kavo). To diši kakor rože. Tega tudi doktor Ročan ne more izpremeniti.

Štork: Prosim, meni ni treba točiti. Moji živci ne zahtevajo nič več stimulacije.

Zimše (vstopi, pozdravi s prijaznim kimanjem, in izroči Jeklencu razne papirje): Tukaj je vse, kar ste želeli, gospod Jeklenec.

Jeklenec: Hvala vam.

Zimše: Poslanec Pelin je tukaj, zaradi železnice, če se ne motim.

Jeklenec: Prav. Baš imam nekoliko časa zanj.

Zimše: In deputacija rudarjev s Trešče.

Jeklenec: To se ne mudi.

Zimše: Toda, gospod Jeklenec, položaj na Trešči...

Jeklenec: Pozneje, pozneje, gospod Zimše. (Popije svojo kavo). Gospodje, tukaj so pogodbe, in — da, tukaj je Terzinov načrt. Če sprejmete moje ponudbe, lahko

pogledate tudi to, da spoznate, kaj nameravam z elektrarno.

Bojček: Z elektrarno?

Jeklenec: Da. Mislim, da vas bo to prav posebno zanimalo.

Bojček: Z elektrarno... Toda na tak načrt niste mogli misliti, dokler niste imeli naših vodnih pravic.

Jeklenec: Ker sem mislil nanj, sem vedel, da jih moram pridobiti.

Medović: Da morate...

Jeklenec: Da, moram. Zakaj elektrarna mora biti.

Štork: Mora!... Kakšna čudna beseda...

Jeklenec: Svet mora naprej in jaz sem vodja. Pojdiva, gospod Zimše. Na svidenje, gospodje.

Jeklenec in Zimše (odideta).

Bojček: No, kdo bi si to mislil? Tako natančno je vedel, da se ujamemo, da je začel izdelovati svoje načrte, še preden se je naša pogodba začela pisati.

Štork: Zato, ker je gospodar, Bojček, zato.

Medović: Prevaril nas je, absolutno nas je prevaril, in nobeno sodišče na svetu nam ne more pomagati. Kljub temu bi ga človek skoraj občudoval.

Štork: Pa občudujta še volka. Jaz imam pretrde kosti, da bi jih mogel upogibati. In vidva bi res mogla postati hlapca, kjer sta bila gospodarja?

Bojček (bridko): Gospodarja!

Štork: Prav imaš. Gospodar je le eden, kakor je le eden Jahve, ki ne trpi drugih bogov poleg sebe.

Bojček: Poslušaj, Štork, in vsaj za trenutek ukroti svojo razburjenost! Spoznanje je bridko, zdravila pa ni. In kaj je pred nami?

Štork: Vrag naj vzame taka vprašanja! Bodočnost je temna tudi onim, ki si domišljajo, da jim je vsa jasna. Vsi tvoji načrti so toliko vredni, kolikor ti je sreča mila. Meni ta dama ni posebna prijateljica. Kaj bi se torej ukvarjal z ugibanjem, kako da me v bodoče namerava voditi za nos?

Bojček: Kaj naj storimo? Lotiti se novega podjetja, bi bilo blazno. Ali sta vidva v boljšem položaju?

Medović: Jaz na žalost nisem.

Štork: Meni ni mar.

Bojček: Služba je v resnici vse, kar nam ostane. Obračaj se, kamor hočeš, nobena druga vrata se ne odpro.

Medović (počasi vstane, se prime za čelo, strmi nekaj časa predse, potem skloni glavo): Nobena!

Bojček: Če moram prodajati svoje znanje in delo, grem rajši tja, kjer je vsaj polje široko.

Štork: Bistro misliš, prijatelj. Če se danes vdinjaš malemu begu, ga jutri mogočni sultan prav tako lahko pogoltne, kakor je včeraj nas.

Bojček: In kaj potem?

Medović: Da, kaj potem?

Štork: Torej sta sklenila.

Bojček: Ne pravim še tega. Pogoje hočem seveda poznati. *(Seže po papirjih, ki jih je pustil Jeklenec, in čita pogodbo).*

Medović: Tako je torej resnično konec vsega, kar je bilo. Sedaj razumem, kako mora biti kralju, kadar se odreka svojemu prestolu.

Štork: Razumeš? Ali razumeš, kako sladko bo meni pri srcu, kadar se odreče kralj Jeklenec?

Medović: Ne varaj se. Štork. Njegova pot drži navzgor.

Štork: Na drugi strani vrhunca pada hrib v dolino, če ne v prepad.

Medović: Jeklenec zavlada na najvišjem vrhu. Takrat bo tako mogočen, da bo beseda »upor« črtana iz slovarja.

Štork: Upornost je večna kakor ljubezen, kakor življenje.

Medović: Ti gledaš skozi svoje želje. Toda če bi se kdaj moglo zgoditi, da bi Jeklenec prišel do kraja, bi prej padel v boju izkravljen, nego bi se odrekel.

Štork: To bi bilo zelo obrezano zadoščenje. Nisem prepričan, da bi sploh bilo zadoščenje.

Bojček (je dočital pogodbo): Prijatelji, to je iznenadenje. Poglej, Štork. *(Mu hoče dati pogodbo. Štork jo odrine. Medović jo vzame.)*

Štork: Mene ne zanima.

Bojček: Pravo iznenadenje. Delokrog, plača, odločevanje v tehničnih rečeh, vse je idealno.

Štork: Tako je torej odločeno in naša pota se razhajajo. Poklekni, prijatelja, jaz ne morem. Poklekni — moje oči vaju ne bodo gledale. Tako morda lahko ostanemo prijatelji. *(Vzame klobuk in naglo odide).*

Bojček: In vendar je to edina možnost. Jaz ne vidim druge.

Medović: Bog vedi, da mi ni lahko.

Bojček: Kaj more Štork?

Medović: Nič. Le njegov ponos je tak, da ne bi bil srečen nobeno uro, če bi storil, kar storiva midva.

Bojček: Kar morava storiti midva...

Jeklenec (vstopi): Gospodje, ali ste preudarili?... Kje je gospod Štork?... O, jasno mi je. Vidva hočeta slediti ukazom razuma, njegov potokaz je strast. Žal mi je. Sposoben inženjer je. Kaj se hoče? Potrpimo, da se mu srd ohladi v izkušnjah.

Medović: Gospod Jeklenec, Štork se ne vrne k nam. On je iz takega testa.

Jeklenec: Mislite?... Bila bi njegova škoda. Kako ugaja pogodba vama?

Bojček: Z ozirom na najin sedanji položaj...

Jeklenec: Človek ima svobodno voljo.

Bojček: Človek ima tudi ženo in otroke, gospod Jeklenec. Z ozirom torej na položaj se nama pogodba zdi sprejemljiva.

Jeklenec: Dobro... Vzemite pogodbo k svojemu odvetniku, prepričajta se, da ni nobene zanke v nji, in če popoldne podpišemo, jutri lahko začneta. *(Vsi vstanejo).* A kava. No, pozneje lahko zalijemo to zvezo s šampanjcem. Za sedaj — na zdravje, gospoda, in mnogo uspeha! *(Pijejo kavo).*

Medović: Gospod Jeklenec, težko je pozabiti na vse, toda potrudiva se. Zanašajte se, da se najino bodoče delo ne bo oziralo na preteklost.

Jeklenec: Na svidenje, gospoda.

Bojček in Medović (odideta).

Jeklenec (si natoči kave).

Marta (pride z desne): O!... Mislila sem, da si v pisarni.

Jeklenec: Imel sem opraviti z nekimi ljudmi, ki jih rajši sprejemam tukaj. *(Pije kavo).*

Marta: Ali ne misliš, da je to preveč kave? Saj veš, kaj pravi doktor Ročan.

Jeklenec: Privoščič mu to veselje, Marta. Tak je njegov žalostni poklic.

Marta: Z zdravjem se vendar ni šaliti. Če ti gre kava na živce...

Jeklenec: Na živce!... Kaj so živci? Moja moč, moja volja, moja duša — to so živci. In zato ne potrebujem ne dobro zamišljenih svetov, ne preroških svaril, ne ljudi, ki jih radodarno razsipavajo.

Marta (sede): Zdi se res, da ne potrebuješ nikogar. Lahko bi ti človek čestital, da zadostuješ sam sebi v vseh rečeh. Ali pa veš, kako je pri duši onim, ki jih čim dalje bolj prepričuješ, da so nepotrebni, dasi so živi?

Jeklenec: To, Marta, mi diši po filozofiji. Toliko važnih reči imam na sporedu, da moram vse svoje misli imeti na eni niti.

Marta: Pusti me torej, da se umaknem.

Jeklenec: Marta!

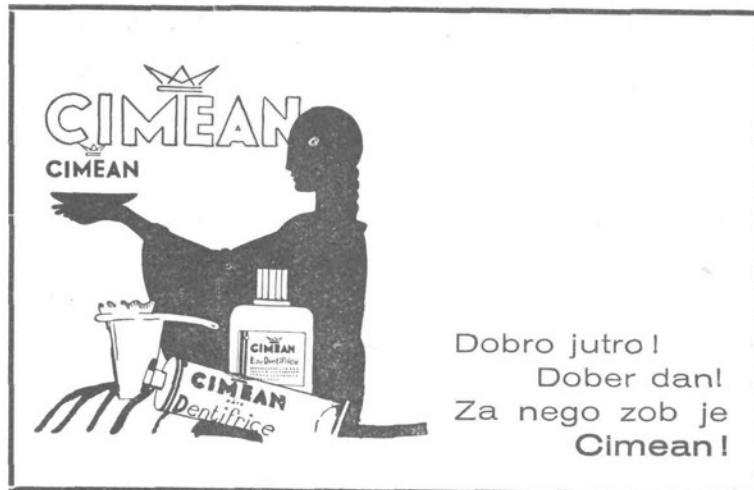
Marta: Pusti me, pa vsaj ne bom nikdar več motila tvojih načrtov in računov.

(Nadaljevanje sledi.)

Težka vrata so zaškrknila in se počasi zaprla. Stanko je še slišal, da je paznik dvakrat zasukal ključ v njih, potem je stopil čez široko preddvorje na malo dane prazno cesto. Pozabil je že, koliko časa je minilo, kar je zadnjič hodil po njej. Štiri leta? Ne dosti manj! Ni se toliko spremenila, da bi mu mogla napraviti vtis tujke, — našel jo je prijazno in prijetno, lepo in vabljivo, kakršna je bila. Ne, cesta se ni mnogo spremenila spremenilo se je zato marsikaj drugega. Na marsikaj bo pogledal z začudenimi očmi, marsikaj ga bo pobožalo in mu pomagalo pozabiti, kar je bilo in minilo... in marsikaj ga bo trdo udarilo v obraz, tako je vedno. Kaj in koliko novega so prinesla štiri leta, ki jih je pretrpel tu za zidovi?

Zavil je proti mestu. Toliko misli se mu je podilo po možganih, da si jih ni mogel urediti, kot da ni imel dose-daj niti trenotek časa zase, za svoje težave, svoje načrte, ... kot da ga ni imel pa mu ga je preostajalo. Toda kakšne naj bi bile misli med štirimi zatohlmi stenami, kamor so ga vrgli in pozabili nanj? Lepe? Vesele? — Samota ga je težila, da je v nočeh kričal ko blazen, tolkel s pestmi po golih stenah, jokal, dokler se ni brez moči zgrudil ter zaspal kar tam na vlažnem podu. Pozab'li so nanj; nobeden ga ni prišel obiskat, nobeden ni povprašal po njem. Ječar, ki mu je zjutraj prinašal hrane ter vode za ves dan, je bil edino živo bitje, ki je trgalo osamljenost. Zakaj so ga pozabili? Kako so ga mogli pozabiti? — Ječa ga je težila da se je bal misli, ki jim ni bilo težko pobegniti ven na svetlo in v krive predmestne ulice, polne dima in saj, življenja in otrok, ... misli, ki niso hotele biti nikdar jasne. Izprepletale so se med sabo, umirale in se porajale znova, vsakikrat v drugi obliki, v drugi barvi, in so bile podobne bolnikovim sanjam. Ni jim mogel slediti, tako bliskovito so drvele mimo; njegov duh je bil preveč utrujen, da bi jih bil mogel zajeti. — — Toda malo poprej ko so ga izpustila težka železna vrata, v katera je tolikokrat zrl s čudnim hrepenenjem v sebi, — malo poprej so se misli nenadoma in same po sebi umirile, zado-bile polnejšo, trdnejšo, sočnejšo, verjetnejšo obliko.

Dolga so bila štiri leta za zidovi, — šele sedaj je lahko presodil, kako dolga! In so bila še daljša, ker se ni ves čas nihče spomnil nanj, ... ker so ga pozabili tudi doma-či ... Mati, ... sestra ... za očeta mu je bilo vseeno, nanj ni mislil. Sedaj po tolikem času ga niti ni več obsojal ka-

kor ga je spočetka, le še ono malo ljubezni, še ono malo usmiljenja, ki ga je nekoč čutil do njega, se je izgubilo, umrlo. Ne, nanj ni mislil. Rajši in dostikrat se je spominjal matere in sestre, ju z nežnimi besedami tolažil in bodril, ... ugibal, kako živita in kako sta preboleli njegovo slovo. Če sta mnogo jokali — če sta bili v mislih vsaj toliko pri njem, kolikor on pri njiju, čeprav tisti dve leti predno so ga prišli, ni bil, kakršen bi bil moral biti, ali vsaj tak ne, kakršen sta želeli, da bi bil. Boleli so ga očitki, težilo ga je razočaranje v materinih očeh in v sestrih tudi, če je bil tiho ali se je celo umaknil, kadar je prišlo do prepira z očetom, ki se je vrnil domov pijan, z lakoto po prerokanju v sebi, ter strupeno zbadal, brskajoč po dogodkih, ki so že davno šli mimo. Boleli so ga ti očitki, grozno so ga boleli, a je moral molčati zaradi tovarišev in lepe misli, ki se je namenil, služiti ji. Kolikorkrat se je odločil in vstal, hoteč napraviti konec umazaniam ponižanjem, — vedno ga je ohladil porogljiv nasmeh očetov: Pa daj, če se upaš!!

Težko je bilo doma odkar je pomnil. Oče je bil prav tak pred petnajstimi leti kakršen pred štirimi in nemara še danes. Ni bilo mirne ure, prav zaradi njega je ni bilo. Skrb, bo-li prišel zvečer pravočasno v službo in se ne bo predolgo zadržal v kaki beznici, se je mešala s strahom, kakšen se bo vrnil domov. Pijan? Umazan? — Kadar si je že dopoldne skrbno očistil črno obleko, si skrtalil klobuk, si umil noge, kar je storil sicer redko, se obril ter si opral lase, pa si pustil na njih pol milnice, v pričakovanju da mu bodo še potem, ko si jih bo osušil, prijetno-privačno dehteli, si skrtalil čevlje, da so se bleščali in bi se bil lahko gledal v njih ter si med delom tiho poživžgaval,

T O I N O N O

Kdo ne sme gojiti gimnastike? Pljučno-bolni naj je raje ne goje, če se pa le urijo, naj bodo izredno pazljivi in naj se točno ravnajo zdravnikovih navodil; stare, zapnene kaverne se namreč lahko ponovno odpro, kar lahko vodi k nenadnemu krvnemu udoru. Tudi na srcu bolni smejo gojiti to panogo le po zdravnikovih navodilih. Slabotnejše osebe, ki že v delavnici delajo preko svojih moči, naj se raje odpočijejo ter naj si poiščejo miru ter primernejšega razvedrila v krajih z milim podnebjem, lahko se tudi primerno solnčijo ter kopajo, glavno pa je, da se priuče globokemu dihanju. Sport in gimnastika sta krasni in priporočljivi panogi — za zdrave ljudi! Prekomerno treniranih sportnikov, ki so svoja telesa izčrpali in si že v svojih mladih letih nakopali srčno hibo, imamo dovolj!

Resnična zgodba. V neki kitajski slaščičarni so sedeli trije otroci. Njihove bistre oči so sledile mačici, s katero so se igrali. Morali bi biti v šoli, toda šole so sedaj zaprte. — Vrata so se odprla in vstopil je japonski vojak. Trgovec ga je gledal s strahom. Ko je vojak opazil otroke, se je obrnil k njim in začuden oče je videl, da ima solze v očeh. Prijel je enega otroka za roko in dejal: »Tudi jaz imam otroke doma. Nisem se hotel bojevati proti Kitajcem. Domov hočem k svojim otrokom.« Potem se je obrnil k očetu: »Trgovec sem kakor vi. Tri mesece moram že nositi puško proti Kitajcem. Jaz ljubim mir. Ne maram se bojevati.« In hitro kolikor je mogel, je zapustil trgovino.

Sila domišljije. Neki živčni zdravnik na Angleškem je naredil zanimiv poizkus s tremi možmi. Povprečno je vsak izmed njih lahko dvignil 101 funt. Nato jih je hipnotiziral in jim sugeriral, da so slabi in njih moč ničevna. Nihče ni mogel dvigniti več

kot 29 funtov. Pozneje jim je zopet v hipnozi sugeriral, da so nenavadno močni in tedaj je bila povprečna teža, ki so jo dvignili, 142 funtov.

K N J I Ź E V N O S T

Letošnja zbirka knjig Cankarjeve družbe ob priliki 10-letnice njenega obstoja bo dogodek na slovenskem knjižnem trgu. Uspešno je izbrati res dragocena dela, ki bodo v ponos vsaki delavski družinski knjižnici. Izšel bo Koledar C. D. za leto 1939, katerega velik del bo posvečen spominu Ivana Cankarja; izdaj C. D. si sploh ne moremo več omisliti brez priljubljenega koledarja, tako smo se že navadili tekom let nanj. Kot prvo leposlovno delo je izdan Roger Martin du Gard s knjigo »Taki so ljudje«. Slavni francoski pisatelj nam v tem romanu prikazuje življenje francoske vasi, ki v marsičem spominja po svojih ljudeh turi na naše podeželje. To ni samo podoba življenja, kakršno

prijazno odgovarjal na vprašanja domačih ali celo posegel v razgovor, — — takrat so že vedeli, da ga par dni ne bo na spregled in da bo ogenj v strelji, ko se bo vrnil. Stanko je trepetal pred takimi dnevi in Marinka tudi; vsakokrat sta prosila mater naj za božjo voljo molči, kadar bo oče prirobantil v kuhinjo, ... naj molči in naj ga skuša spraviti v posteljo. — In je molčala, dokler je ni premagalo ...

Na pomoč pa ji ni mogel priskočiti nikoli. Dokler je bil še majhen, je vsaj jokal lahko z njo in z Marinko, — sedaj se je toliko obrnilo, da ni smel ziniti, ... in ni smel zaradi misli, ki ji je služil. Če ne bi bil oče vedel za njegove poti, bi bilo lahko. Ukrotil bi ga bil, kakorkoli že ... Pa je vedel, jasno mu je pokazal, da vé naj se torej pazi! Vse bi bil dal za mater ... in tudi ona je nemara pričakovala, da bo našla v njem močno oporo, ko bo dorašel, — — a je prišlo drugače, da ji je ni mogel nuditi, čeprav bi bil neskončno rad. Težili so ga očitki in razočaranje v njenih očeh ter večali bolano napetost v njem, ki je rasla iz dneva v dan in za katero je vedel, da se bo stišala, ko bo dosegla vrhunec. Da se bo kljub vsemu stišala ... kdo vé kako ...

In se je. — Očetova dobra volja se je kaj hitro sprevrgla v slabo, ko se je spotaknil spodaj na hišnem pragu in padel v vežo. Najbrž se je pošteno potolkel po kolenih, izlil ploho kletvic na ves svet in še marsikaj komaj zmagal stopnice ter stopil v kuhinjo razdražen do skrajnosti.

Zaželela sta mu dober večer. Marinka in on, — mati je legla čas poprej. Ni odzdravil. Vsedel se je na stolicu ob ognjišču ter molčal. Oči so se mu vlažno svetile; po neobriti bradi se mu je cedila slina, pa je menda še čutil ni, — vsaj izgledalo je tako.

Marinka je podtaknila ogenj, da bi pogrela večerjo. Nekaj časa jo je zmešano gledal, potem si je z rokama pomagal na noge in ji prišel z obrazom čisto blizu.

»Šele sedaj, — šele sedaj si se spomnila?« — Jezik se mu je zapletal in dih zaudarjal po kislini, da se je Marinka nehote obrnila vstran.

»Pa bi bil prej prišel,« je menila polglasno in tjavendan, — še na misel ji ni prišlo, da bi mu očitala ponočevanje.

»Dokler služim, sem jaz gospodar,« je povedal s povdarkom in se trdo spustil na stolicu. — »Jaz!«, se je potrkal po prsih. — »In dokler sem, boš delala kakor bom jaz hotel, — — vsi boste delali kakor bom jaz hotel!!«

Teh besed ni slišala Marinka prvič. Večkrat so bile na sporedu in je tudi vedela zakaj. Oče si je vtepel v glavo in jo često silil, naj se poroči z Molnarjem, njegovim predstojnikom v službi, šestdesetletnikom ki se je zatelebal vanjo. Spočetka se je smejala, ko pa je začel vozariti starca s sabo domov in ji prigovarjal, naj bo prijazna z njim, — — — ju puščati na samem, je uvidela, da računa oče resno. Ogenj v strelji, ko je izjavila, da še od daleč ne misli na kaj sličnega!! Stanko je takoj uganil, zakaj se oče toliko žene: Molnar je že v letih, dan na dan

čaka upokojitve ... na njegovo mesto bo pač prišel, ki bo imel najboljše ocene, najlepša priporočila. In zet vendar ne bo potiskal svaka vstran! — — Sploh je bilo napredovanje v službi in mesto predstojnika v uradu edino, za kar se je oče res brigal, ... za kar se mu ni zdelo škoda ne truda ne poti. In v zadnjih letih mu je šlo po sreči, — posebno še pod diktaturo! — — — Menda jo je prav zaradi tega hvalil na vse pretege. — No, pa tudi sicer se je zavzemal zanjo, dvigal v nebo njena dela in parade, — in če je kaj sovražil, potem je bilo to delavsko gibanje ki ga je preklinjal kot trn v peti, dasi je bil tudi sam delavec, malo boljše seveda, — — a bog varuj, da bi ga kdo imenoval delavca! Zamera na večne čase! — Štel se je za gospoda, rad hodil na sprehod ali v gostilno boljše oblečen in se smukal, če je le mogel, okoli znanih osebnosti, — samo da se je lahko potem hvalil v svoji družbi ter stregel presenečenim z novicami, ki so bile širši javnosti še tajna. Sovražil je misel delavcev ker se je protivila njegovi vroči želji, da bi se dvignil nad druge, lahko nosil roke v žepu ter ukazoval kakor bi se mu zljubilo in bil sploh gospod, — velik gospod. — — Stanko se ga je bal. Ne zaradi sebe, — bal se ga je zaradi tovarišev, ki bi morali z njim vred trpeti, če bi prišla zadeva na javo ... In tako je bil oče neomejen gospodar v hiši, ... ni bil copata kot marsikateri njegovega omizja; rad se je pohvalil ... Dokler služim, bom jaz ukazoval!!

»Plesali boste kakor bom žvižgal!« — V Stanku je vrelo, a se ni upal dvigniti pogleda iznad knjige, v katero se je — navidez vsaj — zatopil, ker je vedel, da ga bo premagalo in se ne bo mogel vzdržati, če mu bo le ena sama beseda ušla z jezika.

Marinka je pogrela juho, jo postavila na mizo. Na zunanaj je bila mirna, a v obraz blede in tresle so se ji roke. Oče je zamrmral nekaj nerazumljivega, prijel nato za žlico in začel srebati, da je bilo slišati kot bi nekdo ometaval leseno steno z grobo malto. Stanka je taka nemarnost dražila, kri mu je udarila v lica. Vroče mu je postalo da se je nemirno presedel po stolici sem in tja ter vihal robove knjige.

»In kje je mati,« se je spomnil oče iznenada.

»Leži že,« je odgovorila Marinka mirno in si šla z roko prek obraza. — Da bi bile le sanje! Pa niso! — »Leži ... Menda veš, da ji že opoldne ni bilo dobro ...«

»Menda vem, ... menda vem ...«, se je posprdnil, — zajel, visoko dvignil žlico ter začel zlivati juho nazaj na krožnik da je škropilo daleč po mizi. — »Samo to mi je pustila? ... To naj bo večerja?«

»Pa pusti!« — Stanku je bilo na kraju jezika, da bi mu odgovoril in se je komaj vzdržal.

»Pokliči mater!« — Še vedno je zajemal ter škropil z juho po sebi in mizi.

»Zakaj ji ne daš miru, ki ga je tako potrebna,« je vprašala Marinka, a jo je preslišal ter tulil svojo kot da ga je obsedlo.

»Pokliči mater! ... Pokliči jo! —« Toda Marinka je

je, temveč je duhovita satira sodobne človeške družbe in človeka. — Drugo delo je: Arthur Koestler: »Španski testament«. Angleška revija »New Statesman and Nation« jo ocenjuje takole: »Ta knjiga pomeni trajno obogatitev literature in psihološkega znanja. Kaj bi jo natančneje analizirali! Hočemo, da jo berete ...« — Tretje delo je: Dr. Živko Topalovič: »Pomlad človeštva«. V obliki pogovora nam v zelo razumljivem slogu razlaga dr. Topalovič razvoj človeka od njegovega postanka, gonilne moči, ki so v njem in s katerimi se je dvignil nad živalski svet, tehniko kot drugo ustvarjajočo moč človeštva, njegove prve družbene oblike od divjih hord preko rodov in plemen, nastanek neenakosti v človeški družbi in države. Kakor mora zdravnik dobro poznati sestav

človeškega telesa, ki ga hoče zdraviti, moramo tudi mi natančno poznati sestav in funkcioniranje, delo tiste celote, tistega organizma, ki se imenuje človeška družba.

Knjige Mladinske matice so izšle letos enajstič; so to: Venceslava Winklerja »Hubčev Gregec«, pesnitev Davorina Ravljena o »Grajskem vrbcu« ter Oskarja Hudalesa »Zgodbe o bombažu«. Vse tri knjige so opremljene s slikami, ki so jih risali Maksim Sedej, Hinko Smrekar ter Fran Mihelič. V 11 letih svojega obstoja je izdala Mladinska matica 9 letnikov »Našega roda«, 41 knjig rednih in 9 knjig izrednih izdaj v skupni nakladi 1.099.900 izvodov, vsekakor dokaz, da ima družba izredno močno zaslombo med šolsko mladino ter vzgojitelji.

Poročilo o oceni knjig Cankarjeve družbe v naši zadnji številki je v toliko netočno, ker je naš kulturni poročevalec nenameno ma prezlil oceno v 3. številki revije »Priatelj«; ker nismo hoteli s tem nobenega omalovaževati, javljamo to naknadno.

V založbi »Evalit« je izšel slovenski prevod romana Stefana Zweiga »Skrivnost, ki žge«, tako imamo danes že 4 Zweigova dela v našem jeziku.

Rečnik stranih riječi (Slovar tujk) Dragotina Kovčiča je izšel v založbi časopisa »Znanost i život«. Tiskan je v okusni opremi, žepnega formata in na dobrem papirju ter stane meliko vezan 20 din, v platno vezan 30 din. Slovar obsega na 214 straneh okoli 10.000 pojmov in tujih izrazov in je v tem pogledu naše najpopolnejše delo. Dobi

stala trmasto ob ognjišču in se ni premaknila. Stanko jo je občudoval in ji zavidal. — Nevihta se je bližala vrhuncu.

»Tako!... Noče?« — Za hip je utihnil, se umiril, — nato je vstal in se opotekel k sobnim vratom. Tudi Marinka je skočila k njim, ... a prav tedaj so se odprla: v njih je stala mati. Majhna, drobna, slaba, ... Stanko je ni bil še nikoli videl takšne ... Zakaj ne napraviš miru — zakaj ne spregovoriš besedice kot da ti je prav, kar dela z mano, ... zakaj molčiš? Glej, toliko upanja sem polagala nate, ko si bil še majhen in neboljen, tolažila sem se, da bo drugače, ko boš starejši, večji, močnejši, ... in sedaj? Nikoli se še nisi zavzel zame še nikdar rekel kar koli v mojo obrambo, ... vedno le molčiš in molčiš. Te ne bolijo psovke, ki mi jih meče, ponižanja, ki mu jih ni nikdar dovolj, ... se ga mar bojiš?? — Da, toliko ga je vprašal kratek, bežen materin pogled, ki ga je ujel. —

»To naj bi bila večerja?«, je prelomil oče kratek molk. — »Večerja — Malo juhe in nič drugega? — Kaj si delala ves dan...?«

V sami nočni srajci je drhtela na pragu in molčala. Kaj naj bi mu bila odgovorila? Da, kaj? Še Stanko se je čutil v zadregi z odgovorom ... ali v njem je vrelo in je vedel, da se ne bo mogel več dolgo upirati napetosti v sebi, ki je postajala neznosna. Obšla ga je želja, da bi skočil k očetu in ga stisnil za goltanec, da ne bi nikoli več prišla beseda iz njegovih ust, ... pa čeprav očetovih. — »Pusti jo!« je ukazal suho — trdo in se ustrašil lastnega glasu. »Pusti jo ... in spravi se!«

»Pusti jo?«, je poprijel oče. — »Pusti jo? — Tako, vidiš!« — Zgrabil je mater za rame, ter jo grobo pahnil v stran, v kot, da se je tam zgrudila in zajokala. — »Tako vidiš! — — Dokler služim, sem jaz gospodar!!«

Stanko je bil v trenu pri njem. Tovariši in misel, ki se je boril zanjo, se je pomaknila daleč nazaj, izginila je. Tudi mati in Marinka sta se izgubili; na pozornici sta ostala le oče in on ... in je čutil v rokah železno moč. Megla mu je legla na oči ... Nenadoma je pograbil očeta,

Skupina telovadcev DTJ koraka s puškami v rokah

se v vseh boljših knjigarnah ali pa naravnost od založbe »Znanost i život«, Zagreb, Nikoličeva 14-III.; denar je treba poslati v naprej, za poštnino je treba priložiti 1 din za komad.

IZ VZAJEMNOSTI

Senovo pri Rajhenburgu. Ustanovni občni zbor naše »Vzajemnosti« se je vršil dne 13. marca t. l. v Delavskem domu na Senovem. Že ob ustanovitvi smo imeli nad 30 članov, katero število pa se je do sedaj že skoraj podvojilo. Za predsednika je bil izvoljen s. Radi Ivan st. Ob ustanovitvi sta si odbor in članstvo navdušeno stavila nalogo, da bo sta delovala požrtvovalno na kulturnem po-

lju, da dobi naša mladina poduka in da si bo sama pomagala graditi lepšo bodočnost. Prevzeli smo že tudi inventar bivše »Svobode«, t. j. knjižnico in glasbila za tamburaški zbor. Knjižnica že deluje in to vsako nedeljo od 9.—11. ure dopoldne. Tamburaškega zbora še nimamo, ker nimamo učitelja, potrudili pa se bomo, da tudi to dosežemo. Na binkoštno nedeljo popoldan so naši diletantje vprizorili v šolski dvorani svojo prvo igro v treh dejanjih »Zakonci stavkajo«. To je bila prva prireditev naše »Vzajemnosti«. Igralci so pokazali mnogo dobre volje in truda, zato pa je igra tudi dobro izpadla, četudi je večina igralcev bila šele prvič na odru. Igralci, ki ste nam dali tega dne par ur veselega razvedrila, vedite, da smo vam hvaležni ter vas želi-

Navadi
svojega otroka
pravočasno na

pravilno nego zob!

SARGOV

KALODONT

PROTI ZOBNEMU KAMNU

ga z divjo silo pahnil na hodnik ter zaklenil kuhinjska vrata.

Odleglo mu je. Spet je počival na njem mehak pogled, dobro ga je čutil, — pa sedaj ga ni motil, ni se ga bal. Sklonil se je k materi jo pobožal po licu, jo dvignil in jo odnesel v sobo. Privila se je k njemu in ni spregovorila, pa je vendar vedel, da je tudi ona srečna in zadovoljna, ... ponosna da je ... Srečna in zadovoljna kot je on. Ni si bil na jasnem, odkod prijetni občutki: ker se je postavil očetu po robu, — ker se je zavzel za mater, ... ali ker se je sprostila bolana napetost v njem, ki ga je trpinčila že toliko časa in se jo je sedaj naenkrat, v enem samem večeru, rešil? — Kako, da ni že poprej prišlo do tega ... kako, da se je sploh mogel zatajevati toliko mesecev, toliko let, ... pa čeprav lepi misli, veliki misli na ljubo ... Veliki misli na ljubo ... A sedaj? Kaj se bo zgodilo?

Oče je nekaj časa robantil po hodniku, preklinjal na vse pretege ter treščil parkrat z nogo v vrata, da so zahreščala v tečajih in je Marinka vztrepetala, kaj bo, ko bodo popustila. — Pa niso. Nemir na hodniku je ponehal nedolgo za tem so utihnil tudi težki koraki po stopnicah, ki jih je iskal z negotovo nogo. Mora, ki jo je bilo ves čas čutiti v ozračju, je izginila.

(Nadaljevanje sledi.)

mo še večkrat videti na odru. Naša delavska godba na pihala je prireditev zelo poživela in tudi njej gre zasluga za veliko požrtvovalnost. Občinstvo je pokazalo mnogo razumevanja za našo prireditev, kajti dvorano je napolnilo do zadnjega prostora, celo sedežev je zmanjkalo. Naš blagovestnik s. Jože Jurak je s svojo marljivostjo mnogo pripomogel k temu lepemu uspehu. Prireditev je moralno in materialno zelo dobro uspela. Sodrugi in sodružice, ki so si ga pridobili tega dne, se dajo volje in moči, da se bomo s svojimi oklenili svoje kulturne potrebe. »Vzajemnosti« ter dali našemu delavskemu okraju zdravega razvedrila, bistrega duha in ojeklenili svojo voljo za zmage socializma. — Družnost

PASJA DOBA

Kako bedast je kapitalistični svet, nam razodeva ta zgodba »Can-karjevega glasnika« o psih v Ameriki:

Eden najstarejših človekovih tovarišev je pes, ki se mu je pridružil v davni davnini in mu je ostal zvest skozi vsa tisočletja v dobrih in slabih časih. Pasja vdanost je skoraj brezprimerna in je dala povod neštetim pregovorom med vsemi narodi. V samotni službi svojemu gospodarju kot nenadkriljiv čuvaj, pomaga mu na vse mogoče načine na lovu, v gorskih zametih nastopa kot bolniški strežaj, v vojni je sel in lekarniški pomočnik, včasih je otroški varuh in sploh zna sodelovati v nešteti primerih. Razumljivo je torej, da ga ima tudi človek rad, če ni bolj zverina kot sama žival. Ali tudi na tem polju najdemo mnogo pretiravanja in v mnogih slučajih se skrbi za pse, zlasti za pse, ki niso za nobeno rabo, bolj kot za ljudi. Marsikatero sčene je obdano z razkošjem, kakršnega so vajeni le največji bogatini in često bi zadostoval denar, ki ga porabijo za enega luksuznega psa, mnogim družinam za čedno življenje.

Da imajo za pse zdravnike in bolnišnice, je v redu, zlasti v velikih mestih, kjer je število psov tako veliko, da imajo specializirani živalski zdravniki dovolj opravka z njimi. Človeku, ki pozna neznanosko mizerijo po predmestjih in pomanjkanje vsake zdravniške pomoči za milijone ljudi, se pa zdi vendar nepotrebno, da imajo po naših metropolah brivce, manikuriste, krojače, pestunje, vzgojitelje in celo parfumiste za pse. V posebnih pasjih trgovinah je človek presenečen, ko vidi, kaj se tam vse lahko kupi. Trakove, opasnike in nagobčnike seveda pričakuje v takih prodajalnah, pa vendar je iznenaden, kadar najde na stotine vrst te robe po najraznovrstnejših modah. Potem pa pridejo postelje za pse, žimnice, blazine, pokrivala, pasje hišice, porcelanska posoda, deževne odevje, pleteni suknjiči, volneni svetri, usnjene nogavice, galoše s kožušnim podšivom, več kot 2500 zdravil, več kot dvanajst različnih vrst mila, nekatera tekoča in parfumirana, pilice za kremplje, mazila in ličila za kremplje v vseh barvah, olje za dlako itd., itd.

Krojaštvo za pse se je razvilo v ogromno industrijo in nekateri risarji se bavijo z novimi pasjimi modami kakor veliki pariški »stilisti« z ženskimi oblekami. V neki newyorški veletrgovini imajo na izbiro več kot devetdeset različnih pasjih oblek po cenah vse do 65 dolarjev. Tam imajo tudi klub za pasje kopelji, kjer plačujejo člani po deset dolarjev, posebne pristojbine so pa za manikuriranje, za negovanje z ultravijoletnimi žarki in drugimi najmodernejšimi

metodami. Na strehah imajo vrtove, kjer psiček lahko zadremlje pod velikim sončnikom...

V Ameriki je 108 priznanih pasjih pasem in trideset tisoč gojilišč se bavi z rejo psov. Ameriški pasjerejni klub, ki šteje 190 podružnic, ima registriranih 1.134.000 psov čistih pasem. Pet in sedemdeset psov za razstave cenijo vsakega nad deset tisoč dolarjev. Pred petimi leti je bilo mogoče dobiti prav dobrega psa čiste pasme za sto dolarjev, danes so vse cene za petdeset odstotkov višje. Vsako leto prirede okrog tri sto pasjih razstav, na katerih izberejo do tisoč »šampionov« za dotično leto. Ti psi takoj visoko poskočijo v ceni. Za parjenje s takimi veljaki se plača po 300 dolarjev, pogostoma tudi po 500, nikdar pa ne manj kot 100 dolarjev.

Poleg pasje reje se je mogočno razvilo pasje vežbanje, s katerim se bavi na stotine strokovnjakov, često z visokimi plačami. Vzgoja se pričinja zelo zgodaj, tako da je v šestih mesecih pes že precej treniran, v treh letih je pa pouk dovršen. Moderni trenerji se ne poslužujejo biča in kaznujejo svoje živalske učence le v izrednih slučajih, ampak navajajo jih na pažnjo in učenje z nagradami in prijaznostjo. Čuvaje in nekatere vrste lovslih psov uče, da slušajo besedo in jih vežbajo v človeški družbi. Ovčarje vadijo z žvižganjem, živinske pse pa ločijo kolikor le mogoče od človeka.

Psov, za katere se plačuje licenca ali davek, je v deželi okrog 15 milijonov, cenijo pa, da je 5 do 10 milijonov neregistriranih psov. Po zelo zmernem računu velja vzdrževanje psa 10 centov na dan. Vladni statističarji mislijo, da gre 600 milijonov na leto za vzdrževanje in najmanj 150 milijonov za nakupovanje psov. V New Yorku in Chicagu je več kot dva milijona psov, za katere se plačuje licenca. Seveda so tudi vse pasje industrije največje v teh dveh mestih.

V deželi je najmanj 19 pasjih pokopališč in nekatere grobnice so bolj dragocene od onih najglasovitejših ljudi v zgodovini. V zvezi s tem cvete izdelovanje pasjih rakev in spomenikov.

Vse pa prekaša industrija za prehranjevanje psov. Pol milijarde dolarjev na leto je zelo nizko ocenjevanje pasjega živeža. Ena verzičnih trgovin poroča, da proda za deset milijonov zgotovljene pasje harne na leto. Neki tovarnar, ki izdeluje pasje hlebčke, jih proda za več kot tri milijone dolarjev na leto. Družbe, ki izdelujejo samo pasjo hrano, se neprenehoma množe in delajo velike dobičke. In neki agent je pravil piscu teh vrst, da proda veliko množino pasje paste na jugu med črnci, ne za pse, ampak za črnce same.

KAJ MORAMO VEDETI O SOLI

Če greste v gostilno ali v restavracijo, boste vedno opazili nekoliko ljudi, ki avtomatično pograbiijo solnico, kadar se jim približa natakarica z naročeno jedjo, in začno potresati juho, bržlo ali kar že je. Za nje velja, da kuharica vse premalo soli, dasi v dobrih kuhinjah navadno solé dovolj in se jim včasih zgodi, da celo kaj presolé. Zdravniški listi so začeli svariti pred tem zapravljanjem soli, o katerem ima mnogo jedcev zelo napačne pojme. Nekaj soli je človeškemu telesu potrebno, toda zadnji eksperimenti so pokazali, da bi tretjina grama na dan popolnoma zadostovala, ker je v mleku, kruhu, solati in mnogih drugih. Povprečni jedci pa porabijo najmanj osemnajst gramov na dan, torej pri desetkrat preveč, kar mora vplivati na kemične procese, ki se v telesu. Tako se na primer sol spaja z vo (sečno) kislino in se zasede v zgi-

bih, kar povzroča hude nepravilike.

Često mislijo ljudje, da poraja sol energijo in daje ljudem živahnost. V resnici povzroča preveč soli katar in vnetja v želodcu in vsled tega neprebavnost in zaprtje. Mnogo nervoznih težav je pripisati preobilnemu uživanju soli. Mnogo slučajev očesnih bolezni ima svoje prvotne vzroke v tem. Tudi izpuščaji na koži, razni mozoli in podobno hitro izginejo, če se popolnoma opusti sol, kar pač pomeni, da jih je povzročila preobilna sol. Dosti zdravnikov je prišlo do zaključka, da imata tudi revmatizem in putika zveze s soljo.

Sol vpije mnogo vode v telesu in zaradi tega so ljudje, ki uživajo mnogo soli vedno žejni. Kadar občutijo nenavadno utrujenost in pomanjkanje zanimanja, je to znamenje, da so njih stanice in opne v nevarnosti, da se zvodene.

Preveč soli nalaga obistim pretežno delo. Njih naloga je, da izplavijo iz telesa štiri petine vse soli, ki je bila zavžita. Obistne nerednosti so zaradi tega pogostoma posledice prekomernega uživanja soli. Tudi živci, služeči okusu trpe od tega in naposled se izgubi najfinejša slast sadja in drugih delikatnih jedil. Čim več soli človek zauživa, tem manj ga zadovoljuje in tem več je zahteva. In tem več mora piti. In čim več pije, tem bolj soli jedi, dokler mu te sploh ne diše več pa pije tem več, čim manj je. To se pa more maščevati, zakaj nobeno telo ni iz jekla in tako zvani živčni polom je prepogostoma posledica preobilnega uživanja soli. Potemtakem se zdi, da je imel prav tisti zdravnik, ki je že pred nekako dvajsetimi leti svaril ameriško prebivalstvo pred soljo in trdil, da bi se marsikatero življenje, podaljšalo, če bi bili ljudje bolj zmerni s soljo.